

Ljubljanski

VOJON

Leposloven in znanstven list.

Izdajatelj: Janko Kersnik, Fr. Levec, dr. Ivan Tavčar.

Leto I.

V Ljubljani, 1. oktobra 1881.

Štev. 10.

Jurčiču v spomin.

Ob cesti jablana je stala,
Cvetela vsako je pomlad,
In pisan cvet okrog je stlala,
Dajala hlad in zlat je sad.

Na čudodelnem tem drevesi
Pa bival je skrivnosten duh,
Ko ta zigraval je s peresi,
Šepet nam rajsk je polnil sluh.

Kakó šumljalo je zgovorno
Od ure rane v pozni mrak
Tedaj to listje čudotvorno, —
Bil jezik glasen list je vsak!

Čarobne pravil je pravljice,
Povesti krasne živi drev,
In mej pravljice drobne ptice
So vbirale svoj jasni sprev.

Obstal je pridni kmet pri deli,
Strmeč uhó nastavljal je,
In potnik mnog na cesti beli
Vesel ta drev pozdravljal je.

Pod njim je vsáko rad počival,
Požil srcé, požil uhó,
In sprev in hlad in sad je vžival
Ter blagoslavljal je drevó.

Pa oh, nebó zastrejo tmíne,
Oblak se pripodí strašán,
Iz njega smrtna strela šíne
In drev na tleh leží razklan!

Ta drev si ti, prijatelj mili,
Ki zgodnji grob te skriva mi!
Potók solzá v okó mi síli,
Bridkóst srcé zaliva mi.

Oh, kolike duhá zaklade
S tebój je temni grob požrl,
Načrte tvoje, naše nade,
Udarec smrtni vse je strl!

Okó mi hoče prekipeti . . .
A proč solzé in proč tožbé!
Le slavo tvojo hočem peti,
Doni čez dol naj in goré!

Plodnejšega nikdar duhova
Rodil še ní slovenski svet,
In Bog vé, kdaj nam pride znova,
Ki tak zoril bo sad in cvet!

Ti spis na spis si nam podaval,
Za sliko sliko daroval,
Ko narod jih je občudával
Zavzét je sebe v njih spoznál.

Ti branil nam si sveto pravo
Z duhá oróžjem žíve dni.
Ti Slavi si ovenčal glavo . . .
Zató ves dom te zdaj slaví!

Postavlja domovina cela
Na grob ti spomenik kamnén;
Pomnik tvój prvi — tvoja dela,
Ki vek ne vničí jih nobén!

Kot solnce se žari nevgasno
In svet oživlja z visočin,
Svíť tvojíh del síjál bo jasno
In nam pomlajal tvój spomin.

Naj grob pretké ti gosta trava,
Nad njim naj kamen se zdrobí;
A v vek ne mrakne tvoja slava,
Tvoj duh mej nami v vek žíví!

X.

Rokovnjači.

Historičen roman.

Po pokojnega Josipa Jurčiča osnovi spisal Janko Kersnik.

(Dalje.)

Osemnajsto poglavje.

Ko zarja pripelje beli dan,
Končana je sodba — —.

Boris Miran.

Na severnej strani hriba, ki se vzdiguje nekoliko nad Samoglavino, zravnana je svet v malo planoto; po peščenih njenih tleh raste osat in bodóca neža, tu in tam pa okleščeno in osmučeno brinje.

Sredi te planote stoji še dandenes velikansk hrast, čigar spodnje veje ponové še vsako pomlad zeleno svojo opravo; visoki vrh pa se je uže zdavna posušil, in le še gole njegove rogovile štrlijo kvišku.

Tukaj se je ustavil ono noč Obloški Tonček prišed s svojim jetnikom in s spremljevalci čez hrib.

Věrnazz se je onemogel zgrudil na tla, a roparji so ga molčé obstopili ter čakali prihoda tovarišev, kateri so s težkimi kosami počasi lezli po rebri gori.

„Kaj pa bomo ž njim?“ vpraša poluglasno jeden pajdašev Tončkovih, ter pokaže tajnika.

„Ne vem!“ reče ta porogljivo, „Groga ga hoče imeti, in kakor se mi dozdeva, božal ga ne bo.“

Věrnazz teh besedij ni čul.

Trajalo ni dolgo, da so prisopihali tudi drugi rokovnjači gori na planoto. Groga je bil zadnji.

Ukazal je poluglasno postaviti kovčege z denarji na kup, in potem velel dvema rokovnjačema prižgati baklje.

Vsi so ga molčé ubogali; zadnjemu povelju ugovarjati tudi ni bilo povoda, kajti tu gori so bili roparji za to noč popolnoma v varnosti.

Ko sta razsvetlili dve baklji prizor, stali so roparji vsi v krogu pod košatim hrastom, v sredi mej njimi pa njih glavar; a pred njim na tleh je na pol ležal, na pol čepel njih jetnik ter plaho oziral se po groznih, očrnjenih obrazih.

Tudi Groga je težko sopesl; pa ni bil utrujen; strast ga je tako razburila, da ni niti opazil, niti se domislil, da dveh tovarišev ni tu, da so jih pustili na cesti v rokah povračujoče pravice, katera ju ne bode več izpustila. Rokovnjači stoječi okrog pak so skoro radovedno čakali, kaj se ima sedaj goditi; kajti vse to bilo jim je čisto novo in nenavadno, in tolmačiti si niso mogli, kaj hoče njih glavar s tem Francozom.

Nekoliko trenutkov bilo je vse tiho v krogu. Groga se je ozrl še jedenkrat hitro po tolpi in potem dejal osorno pa z zamolklim glasom Obloškemu kobilarju, kateri je še vedno stal za jetnikom in držal vrvico:

„Vzemi mu zamah iz ust!“

Oni vzdigne tajnika s tal ter mu odveže ruto, katero mu je bil prej čez usta zategnil.

Tajniku sta se šibili kolena, ko je stal sedaj pred rokovnjaškim glavarjem, in je ta uprl svoj divji pogled vanj.

Zablisknilo je pa tudi nekaj groznega v tem pogledu, in tajniku je bilo, kakor človeku, ki je videl uže jedenkrat nekaj tako divjega, groznega, a ne ve takoj, kje in kedaj. Pa mislil tudi ni o tem dalje nego dejal je sedaj, ko mu zamah v ustih ni branil več govoriti, kar bi bil dejal vsak v takem položaji:

„Pustite me! Kaj hočete? Vse vam dam, kar imam, pa pustite me; saj vam nisem nič hudega storil!“

A komaj je izustil zadnje besede, stopil je Groga za korak bliže. Široki plašč zdrknil mu je z ram; z glave in z obradka pa sta mu padli lasulja in ponarejena brada.

„Nič hudega storil?“ sikne mej zobmi; „ali me poznaš, pes?“

Vérnazz je odgovoril z glasnim, grozopolnim vikom ter se je opotekel nazaj. Zrl je v glavarja, kakor bi stala sama pošast pred njim, in še ustna bila so mu bleda kakor zid.

„Basaj, ti si!“ zajecal je s tresočim glasom.

„O ne, nisem Basaj!“ reče oni bridko, a vender z naglasom, ki je pričal o demoničnem veselji, katero je dvigalo glavarjeve prsi. „Basaja ni več! Ne veš li, da si ga ugonobil? Ta, ki stoji pred

teboj, je Groga, rokovnjaški glavar, kralj v svojem kraljestvu! Glej, ti si ga naredil, kar je sedaj, in nocoj ti hoče plačati kos svojega dolga! Tri dni in tri noči nisem zatisnil očesa, da ne bi izgubil ni jedne urice veselja, ko sem čakal najinega smidenja; in ako tudi uže dolgo ne, molil sem sedaj, da se ne pogrezne svet prej, predno se midva ne srečava. In sedaj si moj, lopov ti pasji! Ali veš, kaj je to, — da si moj, — moj!“

Tajnik ni odgovoril besedice; vrtelo se mu je v glavi in strah mu je šibil koleno; vedel je in pri vsakej besedici Grogovej je čutil, da tukaj zanj ne bode usmiljenja.

Groga je nekoliko trenutkov umolknil in zrl v svojega jetnika kakor zver, ki se hoče napiti žive, gorke krvi.

Obrnil se je potem k svojim ljudem, ki so bolj radovedni, nego osupnjeni stali okrog.

„Možje!“ ogovoril jih je osorno, „dober večer smo zadeli denes; denarja obilo in pa tega lopova, ki mi je ljubši, nego denar! Vsak bo dobil svoj delež, vsak po zaslugi, kakor vedno. A jaz denarja nečem; razdelite si ga mej seboj; jaz hočem zase samo tega-le!“

Rekoč pokaže jetnika, katerega je pretresel mraz po udih pri zadnjih besedah rokovnjačevih.

„Pa potrpite malo možje,“ nadaljuje glavar „povedal vam bom, zakaj si želim tega-le, zakaj ga imam rajši, nego tisti denar tam v kasah.“

„Nekaj let je uže, kar sem pri vas — in nihče ne vé, od kod sem prišel k vam. Pa vidite, jaz sem bil prej gospod, žlahten gospod, in bil bi to še dandenes. Pa glejte, ta vrag, katerega smio ujeli nocoj, ta me je le hotel pokopati, ugonobiti, ker si je želel mojo nevesto. In ugonobil me je! Zaradi tatvine, katere me je on po krivem obdolžil, — možje, vi mi verujete, da je bilo po krivem, ker mi mej seboj se resnične tatvine ne sramujemo, — zaradi tatvine so me po krivem obsodili in potem, — trebalo je vojakov, — utaknili so me mej vojake. Ta lopov bil je moj poveljnik. Zapeljal je mojo nevesto in mene je trpinčil tako, da sem ušel, da sem dezertiral. Od tedaj pa sem bil vaš, od tedaj sem Groga, rokovnjaški glavar, — volk, kakor vi, kateri se skriva po brlogih, da ga ne zasači lovec birič!“

Zadnje besede Grogove so rokovnjače, kateri so doslej le bolj radovedno poslušali, močno razburile. S pestmi in gorjačami žugali so jetniku.

„In ti, pes, povej, ni li to resnica?“ obrnã se Groga k tajniku. Isti je stal s povešeno glavo pred njim ter molčal.

„Vi ga sodite, jaz ga ne bom!“ reče glavar.

Za trenutek postalo je zopet vse tiho v kolu; tajnik pa je plaho zrl po divjih, očrnjenih obrazih svojih strašnih sodnikov.

„Obesimo ga!“ reče hladnokrvno Tomaž Velikonja in pogleda vprašaje okolo.

„Da, da, obesimo vraga!“ vskliknejo drugi ter obstopijo tajnika.

„Milost, milost! Ves svoj denar, vse vam dam, samo izpustite me!“ kriči isti, ter pade na koleni.

„Nesi ga s seboj, tisti svoj denar, mi imamo družega dovolj!“ rohni Obloški kobilar in potegne onega zopet kvišku.

„No, Kozobrin,“ kliče Velikonja, „ti si jedenkrat konjederca služil, zato boš tudi obešati znal!“

Deset minut pozneje ni bilo žive duše več pod hrastom. Na spodnjej debelej veji pa je viselo mrtvo truplo Vêrnazzovo. — —

Zjutraj za rano, — za Volčjakom je zarja rudečila nebo, — prignal je Slabotinov pastir čedo ovac na pašo na grič za Samoglavino. Prišed mimo hrasta, ogledal je s silnim strahom obešenega oficirja.

Popustivši čedo samo, tekel je preko rebri navzdol proti Št. Ožbaltu in našel tam še francoske vojake, odpravljajoče se na pot v Ljubljano, ter naznanil jim, kar je bil ugledal na gori.

Pol ure pozneje prepričal se je poveljnik one čete o resnici pastirjevega naznanila in je potem naglo preiskal še bližnjo okolico, zlasti pa Samoglavino. Tam pa je našel kos razbitega kovčega, v katerem so bili Francozi pripeljali prešnji večer denar, in katerega je bil Samoglav pozabil požgati.

Uklenili so tudi njega, in kmalu potem drdrala sta dva voza z jetniki in njihovimi stražniki po cesti proti Ljubljani.

Devetnajsto poglavje.

Pač zdihovala si po meni,
Stezála blede mi roké;
Oj pridi, pridi, sin zgubljeni!
Da te pritisnem na srce!
Boris Miran.

Kakih deset dnij pozneje bilo je v Gavričevej hiši v Kamniku vse narobe. Prejšnjega popoldne praznovala se je poroka Kolovškega oskrbnika z lepo Reziko, in svatovanje trajalo je v pozno noč, dokler

mladi mož ženice svoje ni bil odvédel na novi dom, na Kolovec. Denes pa prišla sta zopet nazaj na prvi pohod k staremu očetu, in v ožjem krogu obhajalo se je, — tako rekoč, — v novič svatovanje.

Navzočni bili so vsi domači in pa Poljakova mati, katera je bila došla prejšnji dan k sinovej poroki ter ostala še par dnij v gostoljubnej sodnikovej hiši. Razen nje bil je tudi komisar Mulej tu, ki je bil uže od nekđaj dober prijatelj Gavričev.

Pogovor sukal se je večjidel, kakor sploh posodi v zadnjih dneh, o groznem hudodelstvu v Črnem Grabnu, katero so po vsej pravici pripisovali strašnej rokovnjaškej zadrugi, akoprem preiskava do sedaj nič natančnega o tem ni razjasnila. Sploh se je ista vršila tajno in pri vojaškem sodišči v Ljubljani, in Poljaka so bili do sedaj le jedenkrat v Ljubljano povabili, da je tam izpovedal natanko svojo prejšnjo kombinacijo o možnem napadu na francosko kaso, katera kombinacija se je le predobro uresničila.

Jetniki niso izpovedali ničesa. Vedeli so skoro, da jim ne bi vse nič pomagalo, in zato tudi drugih tovarišev niso hoteli ovajati. Zato so bili Francozi pa tudi na čisto napačnem sledu, ter so po Črnem Grabnu lovili in zapirali kmete, češ, teh je bilo gotovó nekaj navzočnih pri onem roparskem napadu.

To ravnanje pa je natančno in plodovito preiskavanje bolj oviralo, nego pospeševalo.

Poljak je imel svoje prepričanje o tej stvari, a od onega dne, ko je bil s komisarjem na Paleževini, ni govoril več tako rad in tako pogosto o rokovnjačih, in še celo, ko so mu dali od vlade par vojakov na Kolovec na razpolaganje, da ujame kakega onih roparjev, lotil se ni s posebnim veseljem tega dela, in tudi do sedaj še ni bil prav nič dosegel.

Po obedu pri sodniku vstali so gospodje in šli na kratek sprehod iz mesta; Poljakova mati in mlada njena sinaha ostali sta doma.

Stara gospa Poljakova bila je izobražena, blagodušna žena, naravnega, skoro priprostega vedenja, katero si je takoj pri svojem prihodu pridobilo srce mlade neveste, tako da sta uže zdaj, ko sta se komaj poldrugi dan poznali, občevali odkrito in zaupno, kakor mati in hči.

Govorili sta denes, in to je čisto naravno, največ o Štefanu. Jednej kakor drugej bil je vender on najdraže, kar sta imeli na svetu.

„Ah, mati, glejte, niti Vi niti Štefan mi še nista povedala nič o drugem Vašem sinu; pisali ste mi o njem, pa tako, da nisem vedela, je li še živ, ali mrtev. Oh, mati, nikari ne bodite hudi, ako sem Vas žalila s tem vprašanjem!“

Tako je pričela mlada žena po kratkem premolku, ki je bil nastal v njenih pogovorih, ter je tako boječe in skrbljivo sklenila svoje vprašanje, zapazivši, da je pri prvih njenih besedah tugopoln izraz prevlekel materino lice.

„Ne, ne, Rezika!“ reče straža gospa, „kako morem biti žaljena? A ta spomin me vselej pretrese, dete moje! Verujem, da s teboj Štefan o tem ni hotel govoriti, pa vedeti moraš! Tudi Štefan ti bo o priliki vse povedal, kar mu je znano. Žalibog, da on o tem tako malo gotovega vé, kakor jaz.“

Rekoč je starka sklenila roki in pogledala z mokrim očesom skozi okno tja čez šumečo Bistrico proti strmeji gori onokraj nje, kjer se je lahka megla polagala čez gosto gabrovo grmovje.

„Pustiva te žalostne spomine, mati! Žalostni morajo biti, to vidim, — torej pustite jih mati! Štefan mi bo vse povedal!“

Pri teh besedah se oklene Rezika matere; a ta jo bridko smehljaje zavrne ter deje:

„Bolje bode, ako ti jaz povem vse; s Štefanom o tej stvari tudi nisva jednacih mislij; zato ga pozneje lahko vprašaš, in potem boš sama sodila!“

Mlada žena ni dalje ugovarjala; sedla je zopet na stol k materi.

„Kakor veš,“ pričela je starka svoje pripovedovanje, „omogućila sem se jaz z očetom tvojega moža kot vdova. Štefan je sin moj iz družega zakona. Prvi moj soprog, in to ti je tudi uže znano, bil je general Basaj. Rodil se je tu blizu Kamnika, bil je namreč kmetskih staršev sin iz Komenda; omogućila sem se, stara uže skoro štiri in dvajset let, a moj soprog uže več nego dvakrat toliko. Umril je, ko je bil moj sin še jako mlad in zapustil nama je toliko, da sem brez skrbi živela, in sina Ferdinanda lahko dobro vzgojevala. Imela sem ono malo posestvo na Spodnjem Štajerskem, kjer še sedaj vedno bivam, in tam seznanila sem se tudi z inženirjem Poljakom, kateri je postal drugi moj soprog. Štefan, sin njegov, je osem let mlajši od svojega polubrata Ferdinanda. Ta je moral kmalu v šole in postal je iz svojega veselja in nagiba inženir. Bil je v raznih službah in koncem bival je nekaj časa v Celji. To je bilo pred desetimi leti.

Obiskoval me je večkrat, — postala sem bila namreč zopet vdova, in drugi sin moj, Štefan, učil se je še na Dunaji, — a na jedenkrat zgodilo se je nekaj strašnega in od tedaj svojega Ferdinanda nisem več videla.“

Umolknila je pri teh besedah ter obraz zakrila z rokama. Tudi mlada žena je čutila, da morajo biti to bridki spomini, ki pretresajo mater.

Čez nekoliko trenutkov nadaljevala je stara gospa :

„Moj sin Ferdinand je bil v vseh svojih podjetjih jako samostalen in svojevoljen, tako da tudi meni o mnogih premembah, katere je glede svojega službovanja sklepal in izvrševal, ni besedice prej naznanil. Tako sem tudi še le po okoliših zvedela, da se je moj sin s hčerjo nekega nižjega uradnika v Celji zaročil. Čakala sem od dne do dne poročila od njega o tej zadevi, a niti pisma niti njega ni bilo. Kar mi prinese Štefan, ki se je ravno vračal z Dunaja na počitnice, grozno novico, da so Ferdinanda v Celji zarad tatvine zaprli. Dejali so, da je ukrad prijatelju svojemu, nekemu nadlajtnantu Brnjaču pet sto tolarjev, in te so vsled hišne preiskave v njegovej shrambi našli. Tudi Brnjač je pričal proti njemu. A vender ga niso obsodili, ampak, — saj veš ljuba moja, ali spominaš se morda še malo, kako silno so potrebovali pred desetimi leti vojakov, in kako so vse pobirali, kar so mogli, kajti Francoz je stal pred durmi, — in tako so tudi mojega Ferdinanda brez sodbe, ali je kriv, ali ne, uteknili mej vojake, in moral je na Laško. Čez tri mesece pa prišla je zopet vest o njem, in še hujša, nego druge; dezertiral je, lovili so ga povsod; od onega časa pa nisem čula besedice več o njem, in tudi denes še ne vem, je li še živ, je li mrtev. Ali naj bo, kar hoče, ljubim ga še tako, kakor nekdanj, in ko bi ga še jedenkrat videla, stisnila bi ga k sebi z vso ljubeznijo, da bi moral pozabiti vse bridkosti in nesreče, ki jih je prebil do sedaj! Ljuba moja, jaz nikdar nisem mogla verovati in še denes ne verujem, da je Ferdinand kriv onega zločina!“

Solze so se udrle materi čez lice, ko je končala svoje pripovedovanje. In tudi mlada njena sinaha svojim ni mogla ubraniti.

„Pozabite te spomine, ljuba mati!“ reče Rezika po kratkem premolku, ter sede bliže k materi.

Kaj bi jej mogla tudi družega reči? Vedela je pa tudi sama, kako malo pomaga takov svet.

Starka je utešila svoje solze. Toliko let bila je uže žalovala, — in vsaka žalost je vendar le v početku najbridkejša.

Govorili sta še dalje časa o raznih rodovinskih stvareh, in še le, ko so se vrnili gospodje s svojega sprehoda, zbrali so se vsi na Gavričevem vrtu v popoldansko zabavo, katere so se udeležili tudi še nekateri drugi sodnikovi prijatelji.

Oskrbnik je bil jako dobre volje in je skoro razdražen vstal, ko mu pride dekla naznanjat, da ga zunaj čaka neznan ⁵⁹⁴človek, kateri hoče po vsej sili ž njim govoriti, ter se ne da odpraviti.

Trajalo je precej dolgo, da se je vrnil Poljak na vrt. Prišel pa je tako bledoličen, da mu je mlada žena tekla naproti, ter v neznanih skrbih vprašala, kaj se je zgodilo.

„Nič, nič,“ reče oskrbnik, „domov morava kmalu, pa tako, da se drugim ne bo čudno dozdevalo! Le mirna bodi, glej, do sedaj še nihče ni zapazil, da sem bil zunaj; pa tudi nečem, da vedo drugi o mojem hitrem odhodu!“

„Pa kaj je vendar!“ vpraša Rezika, „ali se je kaj hudega zgodilo?“

„Bog varuj!“ zavrne on, „ako uže hočeš vedeti, povem ti, pa molči drugim; rokovnjače bomo ujeli nocoj; če ne vseh, pa vsaj nekaj glavnih rokovnjačev!“

„Oh moj Bog nebeški, uže zopet ti ljudje!“ vzdihne mlada žena, „pa ti mi ne pojdeš lovit jih, Štefan, ti nikakor ne smeš! Obljubi mi!“

Pogledala je tako proseče!

„Ne, jaz ne pojdem,“ deje on; „pa sedaj se vrniva k družbi, da ne bodo vsi opozorjeni, kaj imava mej seboj! A nocoj morava domov. To se pravi, Rezika, ti lahko tu ostaneš; jutri pa pridem pó-te!“

„Kaj pa misliš, Štefan?“ odgovori ona, „jaz grem s teboj!“

V tem sta se vrnila k družbi. Poljak je imel na lici zopet prejšnjo zdravo barvo, tako da nihče kake premembe ni mogel opaziti.

A nekoliko razmišljen bil je vendar, in tudi soproga njegova.

Mati pogledovala ga je parkrat skrbljivo, a on jo je znal skoro instinktivno z razgovorom umiriti.

V tem nastal je mrak, in mala družba pričela se je razhajati.

Tudi Poljakov voz čakal je uže pred hišo in kmalu potem vozila sta se mlada zakonska proti domu.

Mati oskrbnikova pa je ostala nocoj še v Kamniku pri sodniku.

Dvajseto poglavje.

Kaj sta se stisnila?

Kaj sta si zmisliła?

Narodna.

Istega popoldne sedela sta v Jošt Vlagarjevej krčmi dva pivca, oba znanca naša. Prišla sta tja skoro ob enakem času, čeravno od nasprotnih strani in pila sta skupaj iz jednega kozarca.

„Torej Vi ste se naveličali naše družbe!“ reče dolgi suhi mož, ki je sedel s hrbtom proti vratom, ter postavi kozarec pred svojega soseda, sedečega na konci mize. „Tri sto griv, to je pa vender čudno, da bi jeden od nas kar tako meni nič tebi nič odhajal, in posebno zdaj, ko so nas začeli brcati! — Tristo lišajev, jaz bi bil tudi rajši tam kod na Laškem in bi kobile predajal, kakor pa tukaj oprezoval in čakal, da me kak hudičev birič prime za vrat.“ Rekoč udari nejevoljno s svojo koščeno pestjo po mizi.

Mali, starikavi sosed njegov, opravljen po gosposko, odskočil je ter plašno branil onemu: „Tiho, tiho bodi, Tonček; ali hočeš, da nama uže sedaj kdo stopi na pete? Ne razbijaj vender!“

„Kdo bi ne razbijal, tristo kopitov! Če pomislim, da ne velja za vse jednaka pravica! Vi hočete zdravo kožo in polne žepe odnesti, nas naj pa obešajo, če hočejo, kaj ne? Sakra-miš! Jaz pravim, da ne pojdete od tod!“

„Lepo te prosim, ne razgrajaj tako! Okna so tudi odprta, in kaj veš, kdo lazi tod okolo!“

To je tudi Obloškega kobilarja, — bralec ga je gotovo uže spoznal — malo ohladilo.

Pogledal je pazno po odprtih oknih in potem stopil jih zapirat.

Ko prisede zopet k mizi, deje bolj mirno: „Povedite mi vender, ali Vas je Gropa poslal proč, ali hočete sami iti. Morda greste v drugo službo, ker Vas je Brdski dohtar zapodil?“

„Gropa me je plačal in mi dejal, naj grem, kamor hočem; on me ne bo več potreboval!“ reče pisar Rakovec, kajti ta je bil drugi gost, — in zategne potuhneno ustni.

„A-ah, tako!“ šepne kobilar ter zamišljeno gleda k tlom.

„Pravil mi je tudi, da pride celo krdelo vojakov v Kamnik, in da tam gori v Bistrici tudi ne bo več tako varno, kakor do sedaj!“ nadaljuje pisar in izpod na pol zaprtih trepalnic pazno gleda svojega nasprotnika.

„O ti konjska skušnjava!“ kolne Tonček, ki je bil očitno uže precej pil, „jaz naj pa zanj babe lovim, on pa morda misli — —“

Končal ni svojega govora, kajti pisar prestregel mu je besede z naglim vprašanjem: „Kaj? Kakšne babe?“

„E, tisto punico Mozolovo, ki še ne ve, kje se kuri jajce utiplje!“ godrnja Obloški kobilar.

„Kaj pa je s tem dekletom?“ vpraša nekako silno pisar.

„Naročil sem jej denes, da naj počaka Groge tam v gozdu nad Mozolinovo! Šema ti, stara!“ obrne se jezno k pisarju, „kaj pa vprašaš tako proketo neumno; kaj si uže pozabil, da vsi za babami lazimo, dokler moremo? Pa kaj to! Meni se nekaj družega sanja!“

Konjski mešetar naslonil je glavo v oberoki in zrl srpo na debele drobtine kruhove, ki so ležale po mizi, in po katerih so se pasle muhe.

Preko pisarjevega lica šinilo je pri zadnjih besedah Tončkovih neko zlobno veselje.

„Meni se tudi nekaj sanja!“ deje po kratkem premolku.

„Kaj?“ vpraša Tonček, glavo vzdignivši.

„Morda isto, kar tebi!“ reče pisar hladno; „kaj misliš, da nisem videl, kako je Groga denes spravljaj vse svoje reči, denar in drugo? Groga vam bo ušel, to ti pravim, in pustil vas bo na cedilu, tebe in vse druge; oh, ti boš še pomnil mojih besed!“

Kobilar je malo prebledel; bil je nekoliko pijan, a besede pisarjeve, katere je isti tako resno govoril, zdramile so ga popolnoma. Vstal je in šel počasi k vratom, ter pogledal v vežo, ni li krčmarja ali kakega družega tamo. — Zunaj ni bilo žive duše.

Tonček je zaprl duri in vrnil se zopet k mizi.

„Malo prej se je ta stari lisjak, Jošt, potikal tu zunaj,“ reče bolj tiho pisarju, „pa sedaj ga ni; menda je odšel, ka-li? Temu zlomku ne zaupam nič več, kakor hrvatskej kobili; oba je treba od sebe tiščati. In ta vrag nosi vse Grogi, kar zve od nas; ušesa pa ima, da več sliši, nego človek govori!“

Pisar je pazljivo pogledal po izbi, da li ne bi kdo tičal skrit v kakem kotu. V vsej izbi pa razen dveh miz in nekoliko stolov ni bilo druge hišne oprave, da bi se kdo zanjo skriti mogel; zato se stavec zopet mirno obrne h kobilarju ter reče:

„Veruj mi, da vas bo pustil! In kdo vé, ali ne misli še kaj hujšega!“

„Kaj pravite? Kaj nam pa more? Hudič, saj je to dovelj, da svoj vrat nese na suho, nas pa pusti v čobodri!“ rohni Tonček.

„Jaz le pravim, da je Gropa zvit, kakor star lisjak, ki uže deset let kure s pragov pobira! Pomisli le, da on časi še to vé, kar se ti je sanjalo; — če si namreč slepariti hotel.“

Obloški Tonček je povetil glavo; spominal se je, da je Gropa časi res več vedel, nego je bilo njemu ljubo.

Pisar je videl, da kobilar molčé pritrjuje njegovim besedam in zato je zadovoljno ter svojega nasprotnika izpod na pol povešenih trepalnic opazujé nadaljeval: „Mi tudi ne vemo, ali néma on zaveznikov mej tistimi, ki nas lové, mej višjo gospodo! Kaj misliš, ali ni to mogoče?“

„Skoro!“ pritrđi óni zamišljeno.

„In tako se lahko zgodi, da vas vse lepega večera pograbi, njega pa puste lepo v miru ter mu dade priliko, popihati jo kam čez mejo; na Štajersko tako ni daleč, in Avstriji se bodo prokleta malo brigali za take ptičke, ki so francoske kase praznili.“

„Vrag konjski naj vzame Vas in Vaše prorokovanje,“ kolne Tonček; „pa meni se vedno bolj dozdeva, da pravo mislite; in čakajte, morda jo Gropa še nocoj pobriše, kajti naročil mi je za tisto Mozolovo punico, naj jej izrečno ^{zabičim} (zabičim, da bo nocoj pripravljena!“

„Vse je mogoče,“ reče pisar hladno.

„Kam naj grem pa jaz? Na Avstrijsko ne smem; tam na Štajerskem imajo še nekaj neumnostij zapisanih o meni in vrag jih je dal, da bi me pustili kar tako v miru.“

„O Grogí imajo tudi še nekaj zapisanega,“ misli si starec, a tega ne zine.

Sedela sta nekoliko časa molčé pri mizi; pisar je dal sosedu priliko, da še malo bolj premisli to neprijetno situvacijo.

Ko se mu je zdelo, da je konjar gotov v svojem prepričanji o glavarjevem begu, povzel je zopet besedo:

„Ej, skoro bi bil pozabil; ti nisi bil denes dopoludne v mestu, kaj ne?“

„Nisem bil!“ odgovori Tonček; „Kaj pa se je zgodilo? Vender niso koga naših prijeli!“

„Ne, pa nekaj je bilo razglašeno, kar je prokleta važno za vas vse; za me ni, ker jaz nisem prizadet bil pri tistem oprasku v Črnem Grabnu,“ reče starec, ter naglaša posebno zadnje besede.

„Kaj pa je vender?“ sili oni, zopet malo bled v lice.

„Jaz sem kar po naključji prišel danes proti poludne na trg in sem poslušal birača, ki je pred mestno hišo novice razglaševal; danes se tam tudi kaj tacega sliši, kar posebno nas briga, — ali ne, prijatelj?“

„Kaj vraga pa je klical birač?“ godrnja nestrpljivo konjar.

„Pravil je, da dobi tisti, ki naznani kaj natančnega o onih roparjih, ki so v Črnem Grabnu francoski denar pograbili in jednega oficirja obesili, — no, ti veš to bolj natanko, — pravil je torej, da dobi tisti, ki kaj dobrega pozve in naznani o tej stvari, — petsto frankov od francoske vlade; — tisti pa, ki pove, kako bi se ujel glavni vodja onih napastnikov, dobi tisoč frankov, po vrhu pa še kaznovan ne bo, če je bil sam pri tistih ljudeh.“

Kobilar je strmel v starca.

„Da, da,“ nadaljuje oni, „tako je pravil birač, in jaz bi dejal, da je stvar premisleka vredna! In vedi ga vrag! Francozi, uže vedó, da se mu Grogá pravi, glavnemu vodji!“

Tonček je z obema komolcema podprl glavo in gledal krušne drobtine na mizi.

Pisar je videl, da treba izpustiti še jedno pušico, da dobi kobilarja do celega na svojo stran, in to je tudi takoj izpustil:

„In vedi, prijatelj, Gropa sam vse to uže vé!“

„Sakra-miš! Sedaj pa tudi jaz ne bom čakal!“ zarohni Obloški Tonček in skoči kvišku.

Tacega je hotel pisar imeti.

„Prav imaš,“ reče pritrjujú; „treba pa bode, da hitro ravnava.“

„Kaj mislite?“

„Tisto, kar ti misliš!“

Oba sta bila v istini jednacih mislij, a nobeden se ni upal prvi izustiti jih.

„Sedi nazaj na stol in bolj tiho govori!“ veli pisar.

Oni je ubogal.

„Kolovški oskrbnik je nocoj v mestu; njega lahko takoj dobiva in on ima vojake na Kolovci. Stopiva tja h Gavriču, ti pokličeš Poljaka in mu poveš, da nocoj lahko ujame Grogó. Jaz Poljaku ne smem v bližino, kajti on me pozna in me je spravil z Brda. Torej pojdi ti, jaz pa te počakam; — pa vedi, prijatelj, vsak polovico!“

„Dobro,“ pritrjuje oni brez premisleka, a potem vender pristavlja: „Zakaj pa ne greste Vi! Če Vas Poljak tudi pozna, pa ste vender brez kazni; saj je birič tako klical — ne?“

„Se ve da; pa jaz ne vem, kje bi se ujel Gropa: jaz nisem hodil še k tistej ženski.“

To je konjarja umirilo.

Dogovorila sta se še jedenkrat na tanko, kako bosta izvršila izdajstvo in potem klicala krčmarja, a ker tega ni bilo, plačala dekli in odšla.

Zunaj v veži pa je pisar za Tončkom, kateri je korakal pred njim, stisnil pesti in z nekakim vražjim posmehom zamrmral sam pri sebi: „Haha! dva ptička v jedno zanjko! Prijatelj ti ne veš, da oni ni prost kazni, ki je pomogel obešati tistega Brnjača, ki je — vrag ga vzemi! — Meni pa menda ne bo treba deliti tistih tisoč frankov, — bom uže skrbel, da jih ne bom delil s teboj!“

Pri Gavriči povedal je Tonček dekli, da išče Poljaka; pisar pa je ostal na trgu, toda tako, da ga iz hiše ni bilo moči videti.

Oskrbnik je bil vsled konjarjeve ovadbe silno razburjen; a premagal se je ter je ukazal naglo, da ostane Tonček v varstvu mestne straže, katera je bila s par francoskimi vojaki pomnožena; na Kolovec pa je poslal takoj zanesljivega moža.

Potem se je vrnil k družbi.

Pisar je dobro vedel, da Tončka ne bodo takoj izpustili, zato se tudi ni mudil dolgo na trgu; odšel je v drugo krčmo, ter vrnil se stoprav, ko je videl, da je Poljakov voz zdrdral uže iz mesta.

Potem je šel zopet k mestnej hiši in vprašal po komisarji Muleji.

Temu je bil pa Poljak uže vse razložil, a kako se je Mulej zavzel, ko mu pisar Rakovec ovadi sedaj rokovnjaškega glavarja in ob jednem tudi prvega ovadnika Obloškega Tončka. Pa ker je bil previden, obdržal je tudi pisarja v zaporu, toda ločenega od konjarja.

V tistem trenutku pa, v katerem sta naša dva poštenjaka ostavila Jošt Vlagarjevo krčmo ter izginila za voglom, priplazil se je krčmar sam po stopnjicah iz zgornje shrambe, katera je bila tik nad gostilniško izbo ter je golorok stopil ven na dvorišče.

„Čakajte, vraga!“ dejal je tiho. „Jaz vama bom spletko zmedel!“

Pobral je pred hlevom debel drenov cepec, da mu rabi za palico ter krenil ob Bistrici navzgor proti planinam.

Izginil je kmalu za gostim vrbovjem.

Jedno in dvajseto poglavje.

Der Schritt, den du gethan
 Auf deiner Lebensbahn
 Zum Unglück oder Glück,
 Du thust ihn nie zurück,
 Und seine Folgen werden
 Dir zum Gericht auf Erden.
 Bodenstedt.

Pri Mozolovih minéval je dan za dnevom jednakomerno, kakor v prejšnjih časih; nekoliko razlike prineslo je jedino delo na polji, katerega je bilo o tem času največ. In malo bolj hitro in mirno je postalo okrog hiše, odkar so bili strijca Blaža pokopali; kajti ta je prej robantil in zgrajal v hlevu ali na kašči, če je bil slabe volje, ali pa je uganal svoje burke, če je imel kaj okroglega v žepu, dokler ga ni Mozolka zapodila v kraj.

Sedaj ga pa ni bilo več.

Poznalo se ni, da bi ta izguba Mozolovim sezala posebno globoko v prsi; mati je parkrat govorila o ranjkem in se je s Polonico vred bridko jokala pri pogrebu, a sedaj ga ni več mnogokrat omenjala. Jedin, ki je resnično žaloval za strijcem, bil je Pavlek.

Z materjo je malo govoril, s sestro pa od onega dne, ko jej je bil v veži s pestjo zažugal, ni zinil besede.

Delal je sicer pridno na polji, a pohajal je tudi časi od doma, ter vračal se stoprv čez poludne ali pozno v noči, ne da bi komu povedal, kje je bil in kaj je počel.

Ako ga je vprašala mati, imel je vedno dovolj pametnih izgovorov, tako da ona ni dalje silila vanj.

V istini pa je hodil fant večkrat na Kolovec, kjer je bilo, kakor smo uže omenili, sedaj nekoliko vojakov, ki so preiskavali okolico, da zaslede rokovnjaške roparje. Pavlek je vedel, da so strijca rokovnjači ubili, in vedel je, da je tisti Štajerec Nande, katerega je on uže od nekdanj sem sovražil, tudi rokovnjač, in da je kolikor toliko kriv strijčeve smrti. To prepričanje je bilo popolnoma dozorelo v njem, in poleg njega neugasljiva želja, da maščuje strijca.

Hotel je kakega rokovnjača ujeti, posebno pa tistega Nandeta, ali kakor mu je strije na zadnje dejal, Grogo, — in zato je hodil in oprezoval okolo.

Po noči pa je zaspal še le proti jutru. Več dnij uže je stražil hišo, zlasti pa sestrično okno; kajti slutil je, da ne bo dolgo, ko se

bo vrnil oni Nande kar po noči, ter se bo razgovarjal tukaj s sestro Polonico.

In kaj mu je hotel, sedemnajletni dečak, onemu krepkemu možu?

Mislil ni mnogo o tem, kaj bi storil; kajti sklep njegov je bil uže v početku gotov in priplazil bi se in udaril bi ga s kolom po glavi, da bi se oni zvrnil, ko snop!

Istega dne, ko je Obloški Tonček ovadil svojega glavarja kolovškemu oskrbniku, bil je Pavlek zopet, in sicer proti večeru, na Kolvci.

Srečal je pod gradom jednega gozdnih stražnikov, s katerim je bil znan, in jel razgovarjati se ž njim.

Pa možu se je nekam mudilo.

„Kam pa tako siliš, Matevž?“ vpraša ga Pavlek.

„Kaj zlomka vem, kaj se godi? Šimna grem klicat in potem gremo z vojaki nekoga lovit. Nocoj je prišel iz Kamnika ukaz!“

To je Pavleka silno zanimalo.

„Veš kaj, Matevž, jaz bi šel tudi z vami!“

Oni se mu posmehne.

„Pojdi, pojdi, griža ti piškava, kam boš neki hodil! In kaj nam pomagaš? Pa, meni je vse jedno, če greš; onega korporala vprašaj, ta ima zapovedovati, saj je Kranjec, — ne Francoz!“

Rekoč čuvaj odide.

Pavlek je premišljeval, ali bi vprašal onega francoskega vojaka ali ne. Naposled stopi pogumno proti gradu, kjer je v vežnih vratih slonel oni sergeant, ter se mu ponudi v spremstvo.

A vojak ga je neusmiljeno odpodil; toliko da ga ni zaprl, kajti sumnjivo se mu je uže zdelo, da fant takoj ve o nameravanej ekspediciji.

Pavlek odide jezen proti domu.

Zmračilo se je bilo uže popolnoma, ko se je vlegel doma pod star drenov grm, kakega pol streljaja nad hišo. V svojej nejevolji je sklenil, da še večerjat ne pojde.

Dolgo je ležal tako v rosi, kar ga zdrami nekaj nenavadnega.

(Dalje prihodnjič.)

Drobne povesti.

Spisal Anton Koder.

I. Nosan.

V davnem času živel je v gorenjskeji vasi kmetič. Vse njegovo premoženje je bila hišica iz lesenih tramov, mali vrt, na katerem je stala stoletna lipa, zelnik za ohišjem, stara kravica matoroga v hlevu in, kar je najiminitneje, suha, kljukasta, brez-zoba ženica. Slabo se je godilo Nosanu, tako so namreč zvali sosedge našega znanca in vse njegove dede, ne vemo, v kateri rod nazaj. In kakor po nesreči, ali po naključji zaslužil je Nosan, da ga je po vrhu zmirjala pogostem hudomušna ženica s priimkom „Nosan nosasti“ in je vaška mladina risala z ogljem na hišne duri vedno velikanske nosove.

Premoženja in česti ljubi Bog Nosanu ni dal, le nenavadno velik nos, pravi križ božji, prinesel je sam na svet s seboj. Poslednji je bil tudi kriv, da se je stoprav v svojem štiridesetem letu oženil. Tega pa ni storil zaradi svoje modrosti in hladnokrvnosti. Ne, Nosan je deklice, tiste rudečelične, prav rad opazoval, a one so se mu vedno posmehovale, kar je on tolmačil tako, da srca nemajo pravega v prsih ali se pa možiti nečejo.

Naposled se mu sreča, če tudi pozno, nasmeje. Sosedova brez-zoba Mina se sem ter tja pri vodnjaku z njim pogovarjati prične, in ko jej on naznani, da je nekaj tolarjev križevcev podedoval, omeni mu, da bi se lahko ženil zdaj in bi se ona možitve ne branila.

Tri nedelje potem sta bila mož in žena.

A tistih medenih zakonskih tednov Nosan ni užival.

Ko so bili potrošeni križevci, ki so mu zakonsko srečo prinesli, ni mu bilo doma živeti več. Tudi se je spomnil, da zna izrezavati umetne turničkaste pipice, iz kakeršnih pušijo Kranjci. Torej odide po svetu s pipicami kupčevat, svetovne znamenitosti gledat in križe zakonskega življenja pozabljat.

Po dolgem potovanji pride pred veliko mesto, kateremu so dejali Dunaj, in o katerem je on uže mnogo lepega slišal. Uže od daleč zagleda stražnik raz mestnega stolpa silo nosatega možička s pipicami, ter to brzo naznani vratarskemu čuvaju pri vhodu, tedaj namreč je bil Dunaj še z visokim zidovjem obzidan.

„Nosan, od kod in kam?“ vpraša osoren stražnik pri mestnih vratih našega znanca, ko hoče poslednji, kar meni nič tebi nič, čez prag stopiti.

Zdaj se prestraši Nosan. „Hudimana,“ si misli, kako me pozna ta birič ali kali, da me kliče po imenu in rine čez prag. A ko mu vratar duri pred nosom zapahne, popraska se Nosan za ušesom ter si urno odgovor izmisli.

„K presvetlemu cesarju pipico nesem, ki so jo naročili minulo leto pri meni, ko so se čez Kranjsko vozili, in se uže gotovo jeze, da sem tako dolgo odlašal,“ povzame zopet Nosan turničkasto pipico mej prsti vrteč.

Zdajci se, kakor bi strelil, mestna vrata odpro, vratar se mu globoko prikloni, ter se boječ opravičuje zaradi vprašanja, ker ni vedel, da ima takovega umetnika pred seboj.

„Uže dobro,“ misli si Nosan. „Na pravega sem naletel, da so Dunajčanje tako nespametni ljudje, nisem vedel; okoristil se bodem z vami, da mislite vse žive dni na kranjskega Nosana.“

„Za denes Vam odpuščam,“ pravi posled Nosan vratarju. „Prihodnjíč, ko zopet cesarja obiščem, gorje Vam, če se primeri kaj jednacega,“ nadaljuje potem in pristavlja: „Vender, ker prej nisem cesarju pisal, da pridem, niso mi svojih kočij naproti poslali in jaz sem prvič na Dunaji. Izpremljevalca potrebujem in lepo čast imate, priti do cesarja z menoj, če hočete.“

Vratarju oči od veselja zažare. Take sreče ni pričakoval. Urno se v praznično obleko obleče, Nosanu z vinom in jedjo postreže in po vrhu za svoj zadnji denar kočijo za gosta najame. Tako se odpeljeta v mesto.

Ko zagledajo Dunajčanje ubozega kmetiča z velikanskim nosom v svetlej kočiji poleg mestnega vratarja, čudijo se na glas in privabijo silno množico gledalcev. „Vidiš ti cesarski vratar,“ pravi zdajci Nosan, ki je vse ljudi na svetu tikal, svojemu izpremljevalcu, „kako me časté meščanje! Še za svojega ministra bi me izvolili, ko bi vedeli, da sprejem takovo službo.“

Vratar si kar dihata ne upa od samega strahu, videč, s kakovo imenitno osobo se vozi. Le z rokami miga gledalcem, naj prostor delajo kočiji.

Tako pridirjata pred cesarsko palačo.

Ondu vojaki, ki so noč in dan na straži pri cesarji, urno zgrabijo za orožje v znamenje česti, mirno kakor stena stoje in na Nosana gledajo, misleč, ta mora kaj posebnega biti, ki se k cesarju vozi in ga toliko gledalcev spremlja.

Cesarjev dvor je res iznenadjen od tolikega hrupa. Strežaji dirjajo kakor brez uma sem in tjà, ko jim pove Nosan, da mora nemudoma k cesarju zaradi neke pipice. In kako je ponosen, ko čuje šepetati okrog stoječe: „Nosan, nosan, glejte, kakov nosan.“ Vraga, misli si, moja starka doma me obra tako nepriljudno, ves Dunaj pa me pozna in spoštuje, kaj tacega mi ne sme storiti več.

Zdajci pripeljejo Nosana v predsobo k cesarju ter mu naroče, naj čaka, da ga pokličejo cesar sami. Poslednje se je nespametno dozdevalo Nosanu.

Tudi mu je bilo neprijetno v visokej dvorani, jednakej cerkvi, in ker je pušil iz male pipice, si niti pljuniti ni upal na tla z bagrom pognena. Zatorej, kaka dva pota urneje dim potegne, kuštrave lase poravna in kar naravnost, trkati ni bil vajen, vrata cesarjeve sobe odpre.

Cesar je ravno pri zakurjeni peči sedel, nekaj čital in na pol pogoreno smodko pušil.

Nosanov kvedrasti čevelj ga vzdrami.

„Kaj hočete in kdo ste?“ vpraša čudeč se cesar, ko zagleda nosatega kmetiča prej seboj.

„Čudno je to, kaj ste tujec na Dunaji, da me ne poznate? Mestni vratar in ves Dunaj, le poglejte skozi okno, klical me je po imenu in me sem k Vam spremil, da Vam podarim kranjsko pipico, ker tako kar v golih ustih tobak pušiti, kakor Vi, ne more biti baje zdravo.“

Izgovorivši poda Nosan leseno pipico cesarju ter mu hvali lepo delo in povrhu mu še tobačen mehur pomoli, češ, naj si kar natlači jedno, pa bode skusil sam, da je resnica, kar pravi. Cesar iznenadjen od take naivnosti in predrznosti, nasmeje se, vzeme pipico, pol pogoreno smodko v njo vtakne in dalje puši.

Ker je bil jako varčen, preračuni tudi, koliko si on in vsi njegovi prebivalci lahko prištedijo na leto, če si takove pipice omislijo.

Nosana potem dobro pogosti, ponudi mu mošnjo cekinov in ga v zlatej kočiji do mestnih vrat spremi.

Ko prideta na ulice, je ondu taka gnječa, da še nikedar, kajti vratar je pozabil za Nosanom mestna vrata zakleniti in ljudstvo je od same radovednosti pridrlo zaradi tega kakor povodenj v mesto. „Vidite gospod cesar, to ljudstvo je le zaradi Vaše pipice tukaj in zaradi mene, povejte jim o kranjskih pipicah in moje delo pohvalite!“ naroča Nosan cesarju. Cesar mu obljubi poslednje in Nosan ga za to na svoj dom povabi, ko bi se še kedaj po Kranjskem vozil.

Potem je baje Nosan srečno s svojo zakonsko polovico živel; gorenjske turničkaste pipice pa so od istega časa imenitne, odkar je Nosan Dunajčane s pipico za nos vodil.

II. Emona in Ljubljana.

Ko je slavni Jazon več stoletij pred rojstvom Kriščevim ob bregu sedanje Ljubljane nekdanjo Emono zidal, ponudi se mu za težaka star, suh možiček, Škrat po imenu. Jazon pa ga osorno odvrne, meneč, da ima svojih junakov na izbor, in da tujih delaycev ne potrebujejo.

Razžaljeni starec se odurno nasmeje, odide v gore in od tam v treh dneh za pasom toliko skal k bregu nanosi, da naraste iz njih sredi Jazonovega zidanja cela gora. Zopet v treh dneh sezida sam na tej višini trden grad in zasmehuje izza zidovja poteče se Jazonove junake.

Le ti ga pozovejo na dvoboj, a slednjega zadavi on v malo trenutkih.

Jazon se prestraši od take nenavadne moči suhega možička, sprijazni se zopet z njim ter mu izroči potem mestno zidanje.

Škrat je zadovoljen, a izgovori si za plačo, da si sme izbrati za se ime bodočega mesta. Jazon mu poslednje slovesno obljubi. V malo tednih dovrši pritlikavec delo in potem se praznuje velika slovesnost na čast slavnemu mojstru, pri katerej se ima krstiti tudi novo mesto.

Svečanost se vrši na lepo okrašenih čolnih in Jazon pripelje s seboj tudi svojo zaradi krasote daleč slovečo hčer Emono, mlado junakinjo. Ko prikipi veselje do vrha, povzdigne nekoliko vinjeni Jazon čašo in napije gostom:

„Vse moje veselje in sreča je moja Emona, da jej zagotovim neumrjočnost v zgodovini, imenujem to novo mesto za vse čase E m o n o.

Glasno zazvené čaše pri tej napitnici, vse čestita mladej junakinji. Mojster Škrat pa govori drugo napitnico: „Naznanjam vam, dragi junaki, da se poročim jutri z mlado Emono. Slovesno ste mi obljubili, da si smem zbrati za plačilo ime novega mesta, Emona naj živi!“

Izgovorivši, objame svojo nevesto, posadi jo v najlepši čoln in odpluje, kakor blisk po Ljubljani navzgor.

Junaki se spogledajo, Jazon prebledi in se stoprav zdaj spomni svoje nepremišljene obljube. Nepopisljivo srdit zbere vse svoje junake in vesla za odvedeno Emono, kajti brez nje mu ni živeti več.

A kako se začudi, prišedši do sedanje Vrhnike, ko zgine nenadoma voda pod zemljo, kajti nihče drugi ko Škrat, ki je pravi čarovnik, jo je očaral. A poslednje ne zadržuje Jazona.

Čolne popusti, vso svojo vojsko zbere in hiti peš za roparjem svoje ljubljene Emone.

Uže ga dohiti po dolgem trudu. A glej zopet se pretrga voda, katere sled je našel in bežečemu paru se odpre gora, kakor silen grad in se zopet zapre, da vojska ne more za njim.

Deset dolgih let oblegajo potem Jazonovi junaki goro in čakajo odvedene neveste, a zastonj.

Le sem ter tja v viharnih nočeh čujejo v gori mili jok in klic na pomoč izpod zemeljske ječe. Več stoletij ni bilo čuti več o nesrečnej Emoni in vsi Jazonovi junaki so uže pomrli ali pali v boji proti Rimljanom, ki so si priborili slovenske dežele.

Stoprav ob Kriščevej smrti, ko so se na božje povelje grobovi in gore odpirale, bila je rešena Emona iz gorske ječe, sicer prekrasno opravljenega gradu, ki je bil odprt odslej vsemu svetu in to je sedanja *Postojnska jama*.

Emona je bežala v nekdanje svoje mesto nazaj, katero so pa blagi meščanje v znamenje veselja in strahu, da bi ne zahteval več Škrat Emone nazaj, prekrstili v belo, ljubljeno Emono ali belo *Ljubljano*.

III. Kako je Bog učitelja ustvaril.

Ker sta Adam in Eva jabelko prepovedanega drevesa jela, spodil ja je angelj z gorečim mečem iz raja. In ko sta uže dolgo v potu svojega obraza obdelovala zemljo, ki jima je le trnje in osat rodila,

smilita se Bogu in on sklene njiinim obilim potomcem izbrati učitelja, ki bi jim z modro besedo lajšal življenja težave in povzdigoval njihov duh nad zemeljsko krtino, kažoč jim, kaj je pravo, dobro in blago.

Zaradi tega zbere pod goro Sinaj najbolj modre in pobožne može ter jim pravi:

„Možje, prepričal sem se, da hudobija in nevednost polni vso mojo zemljo. Ker želim, da bi bili vsi moji rodovi izveličani in tudi uže na svetu srečni, hočem jim izbrati moža, ki oznanja mojo voljo vsem mojim otrokom.

„Da pa spozna svoj sveti poklic in dolžnosti svojega stanu, mora prej potovati na to goro Sinaj, kjer sem sezidal deset znamenj, na katerih je zapisanih deset zapovedij dobrega učitelja. Kdor izmej vas pride na vrh gore, prebere vse napise in je potem zadovoljen s takovim stanom, isti je mož, kakeršnega potrebuje moje ljudstvo.“

Komaj je izgovoril, oglasi se izmej množice deset možakov, ki hočejo potovati na goro Sinaj.

Kmalu potem odide mož, ki se je prvi ponudil. Ponosno dospe do prve postaje in ondu čita: „Kogar skuša Bog, stori ga učitelja, zatorej je njegov stan trnjev, a zasluge neprecenljive.“

Mož se prestraši pri teh besedah, beži k Bogu nazaj in pravi: „Gospod moj, vedno sem ti zvesto služil, upam, da si mi milostiv in mi ne nakladaš novih nadlog.“

Bog se nasmeje meneč: „Veseli me, da si ne želiš stanu, katerega dolžnosti ti niso povšeči.“

Zdajci odide drug možak in hiti naravnost k drugej postaji, saj prva mu je uže znana. Ondu čita: „Kdor hoče učiti in zapovedovati drugim, uči naj se prej sam in vadi naj se uboganja.“

Učil se nisem mnogo sam, zatorej si ne upam ukazovati, ker prebiti ne morem, če se moje misli ne čislajo vselej; bil bi meni učiteljski stan velika kazen, misli si možak in hiti opravičevat se nazaj.

Odpotuje tretji in pri tretjej postaji zagleda napis: „Ljubi svoje učence, poučuj jih, ne ker je to tvoj ukaz, temveč ker jih ljubiš sam.“

„To bi bila lepa, da bi imel vedno rad trmaste paglavce. Moja narava je prenagle jeze, da bi mogla kazati večno ljubezen“, misli si možak in posnema svoja prednika.

Zdaj pride na vrsto četrti in on čita na četrtjej postaji. „Ne išči v svojem stanu samo kruha za življenje, temveč poklica, za katerega se čutiš ustvarjenega!“

„Dobro je to. Kaj je meni mar poklic, jaz hočem biti učitelj, da sem spoštovan in da bolje živim od priprostega težaka. Takovo pravilo mi ni bilo nikdar v mislih,“ godrnja možak ter neče čuti nič več o učiteljstvu.

Peti čita peti napis:

„Ne misli naj učitelj, da so učenci zaradi njega na svetu, temveč učitelj zaradi njih, ker ljudstvo je bilo vedno pred svojimi vladarji.“

„Tako? Potem naj se morda še klanjam svojim manjšim, tega nikakor ne storim,“ misli si možak in hiti v jednej sapi nazaj ter naznani svoj sklep.

Za njim odide šesti in on čita:

„Če najdeš talent mej svojimi učenci, veseli se ga in varuj kot zlato, ker iz njega napravi moder mož modrega moža, neveden ga le stori ponosnega, ker ga buditi in vaditi ne ume.“

Tudi to krasno pravilo ni šestemu po godu.

„Dovolj je, če ubijam neukretnim glavicam nauk, sami naj skrbé kako se okoristijo ž njim,“ misli si. Nevoljen se vrne tudi ta h Gospodu ter toži o prevelikih terjatvah učiteljskega stanu. Sedmi se napoti na goro in ondu čita na sedmej postaji:

„Le blaga ideja vódi učitelja, nikdar osobnost. Ni ostudnejšega od slabosti pristranske, ki sodi svojega bližnjega po ugodnih in neugodnih zunanjih okolnostih ali tako rekoč po obrazu.“

Tudi sedmi se vrne nezadovoljen.

Odpotuje osmi in čita nov napis:

„Trudi se, da odgojiš značaje, ne veternjakov, ki se zibljejo na levo in desno, kakor ločje. Kaj pomaga um, če poleg njega ni resne volje, in neomajivega moštva, ki se da rabiti zoper lastno prepričanje za vse, kar morda koristi na premoženji in puhlej časti.“

Osmi slavehlepni možak stoji dolgo pred tem napisom in pravi naposled: „Čemu naj bi bil moj trud, če mi ne donaša ničesar, razen zatajevanja samega sebe na korist ljudij, ki niti hvaležnosti ne poznajo. Jaz nisem za učitelja, rajši sem težak ob cesti, ki živi o svojih žuljih.“

Naslednik osmega zagleda zopet nov napis:

„Učenje ni potrebno zaradi naučenja, temveč da koristi! Samo tedaj bode občna blagost možna, kadar bomo omikani vsi ne po zunanjem, temveč po srci, ko spoznamo besede: Ljubite se mej seboj, v ljubezni je sreča, v razdvoji pogubljenje.“

Dopale so devetemu ta pravila, a zmajeval je z glavo, upati ni mogel, da bi se mogla uresničiti.

In oglasil se je deseti mož, čestitljiv starček. Hitel je na goro, prečital mimo grede vse napise, posebno dolgo je stal pred desetim, ki se glasi: „Ni lepšega od pravega učitelja, on je drugi izveličar svojemu narodu.“ Vesel se je vrnil k Bogu in ga prosil, naj mu podeli službo učiteljsko.

In veselil se je tudi ljubi Bog navdušenega voditelja nesrečnega rodu, kakor se raduje še dandenes domovina, če najde akoravno med desetimi le jednega odgojevatelja po božjej volji, kajti zlato seme, ki je seje on, rodi tisočeren sad.

Zemeljski potresi.

Spisal J. Jesenko.

X.

Obširnost pretresene zemlje.

Kaj različni se potresi gledé na njih zemljepisno razširjenost, t. j. na površino, po kateri se je jeden in isti potres še čutil. Nekateri potresi pretresajo kaj male pokrajine, nekateri se pa širijo čez velikanske dežele ter obsezajo mnogo tisoč □ miriametrov, zdaj pa zdaj se razprostirajo celó tako, da se da primerjati pretresena površina le s celimi zemljinami. Pri obširnih teh potresih se pač moramo čuditi podzemeljskej sili, ki jih je pouzročila. — Po obširnosti bi jih lahko ločili v krajne (lokalne) in občne.

Krajni so navadno nekateri osrednji potresi, katerih prvotni udarci so imeli tako malo moči, da se je gibanje zemeljske skorje čutilo le po malej pokrajini. Časih je sila prvotnega udarca tako slaba, da ne pretrese zemeljske skorje do površja, ampak temu naznanja svoje delovanje le z raznim šumenjem. Leta 1812. so v Marienbergu na Saškem rudarji čutili močen potres v globokih jamah rudniških, na površji ga pa nikdo še zapazil ni.

Največ zemeljske površine pretresajo močni osrednji in poprečni potresi, podolžni pa pri jednakej izvirnej moči najmenj. Obširnost pretresene površine se ravna bistveno po moči izvirnega udarca, po raznih tvorbenih razmerah zemeljske skorje (po kateri se

gibanje razširja) in kaj zelo tudi po globokosti, v katerej udarja podzemeljska sila. Mej najobširnejše osrednje potrese, o katerih so natančneje poročali, vrsti se Lizbonski od 1. novembra 1755. Razširil se je bil čez Portugalsko, Španijo, Francijo, Italijo, Švico, Nemčijo in Česko; čutili so ga ob primorji Danskem in Švedskem ter ga opazovali ob bregovih Angleških in Škotskih, koder je morje nenadoma jelo delati kaj močne in nenavadne valove. Na južno stran je Lizbonski potres segel v severno Afriko (Maroko), na zahodno pa prek Atlantskega oceana do malih Antiljev in v primorske dežele Severne Amerike, kajti potresel se je Boston, Novi Jork in Filadelfija, da celo Ontarijsko jezero je jelo goniti močne valove. Površina vseh potresenih dežel in morij merila je čez 385.000 □ miriametrov t. j. $\frac{1}{13}$ vsega zemeljskega površja ali tresla se je površina, ki je skoro štirikrat večja nega Evropa.

Najbrž še obširnejši je bil potres, ki se je 7. novembra 1837. leta najmočneje čutil pri Valdiviji na Čiljskem ter se po tem mestu navadno Valdivijski imenuje. Proti vzhodu od Čiljskega primorja se ni mogel razširiti, ker mu je velikansko pratorje (Čiljske Kordiljere) pot zagradilo. Tem bolj pa se je razširil proti zahodu čez velikanske daljave, ki merijo nad četrtino zemeljskega oboda. Pri Gambierovih otocih, pri Tahitiji, pri Vavau in Mornarskih otocih je razburkal morje, da se je močno napenjalo in upadalo. Na Mornarskih otocih (zlasti na otoku Opolu) ki stoje 100 zemljepisnih stopinj proti zahodu od Čiljskega, tresla se je 7. in 8. novembra neprestano zemlja, še le potem se je to tresenje pokazalo na morji. Še dalje proti zahodu stojé Vavaoski otoci, kjer se je na morji čutilo tresenje 8. novembra, a potem se 36 ur ponavljalo vsakih 10 minut. Na Sandvičevem otoku Owhau se je začelo valovanje morja 7. novembra ter je trajalo vso noč in polovico drugega dne. Isto so opazovali na Havaji. Potegnimo si ravno črto mej Sandvičevimi in Prijateljskimi otoki, od teh otočij pa prek morja v Južno Ameriko. Te črte in Čiljske Kordiljere ograjajo velikansk pravokotnik, katerega črta osnovnica meri čez 100 stopinj zemljepisne dolžine, višočina pa čez 40 stopinj zemljepisne širine. Ves ta prostor, koder so potres čutili, meri okolo 550.000 □ miriametrov, t. j. $\frac{1}{10}$ vsega zemeljskega površja.

Jednako obširen je bil potres, ki je 13. avgusta 1868. Peruvansko tako strahovito poškodoval. Avstrijski prirodoznanec F. Hochstetter ga je na drobno opisal (Sitzungsberichte der Akad. d. Wissenschaften

in Wien 1868 in 1869). Središče njegovo je bilo pri mestu Arika bolj na južnem Peruvanskem; od kraja se je razširil po primorskem svetu proti severu do Lime, proti jugu pa do Čiljskega mesta Copiapa, t. j. 155 miriametrov daleč ali po 78 miriametrov daleč od središča na vsako stran. Prek morja (Velikega oceana) se je razširil še celó v Južno Avstralijo ali 1370 miriametrov od izvorišča.

Da se poprečni potresi razširjajo čez velike prostore, čudili se ne bomo, pomislivši, da se začno ob dolgej črti ter se od nje na obe strani širijo. Po poročilu Rogersovem se je bil poprečni potres od leta 1843. (4. januarja) po Zjedinjenih Državah toliko razširil, da je ineril pretreseni prostor po 126 miriametrov v dolgost in širokost; po takem površje skoro 16000 □ miriametrov, t. j. $2\frac{1}{2}$ površino Avstrijskega cesarstva. Poprek se je širil tudi potres, ki se imenuje po pokrajini Cutch v Vzhodnej Indiji ter je ondotnjo zemljo tako zanimljivo prestvaril. Gibanje njegovo je sezalo od Sindree prek Ahmedabada do Poonaha t. j. prek 5 stopinj zemljepisne širine. Leta 1839. je hud potres pokončal otok Martinique, a razširil se je čez vsa ondotnja otočja ter sezal daleč v primorje ob Mehikanskem in Karaibskem morji. Pretresel je več kot 75000 □ miriametrov.

Najmenj prostora obsezajo podolžni potresi. Res da so njih tresni pasovi pogostoma zelo dolgi, a navadno so kaj ozki. Tako je potres, ki je 1. januarja 1837. leta Jafu, Tiberias in razne druge kraje na Sirskem pokončal, segel od severa proti jugu še 85 miriametrov daleč, a ta pas je bil zeló ozek. Po zeló dolgih a razmerno ozkih pasovih se je pogostoma tresla zemlja tudi v Ameriki (v Južnej, Srednjej in Severnej).

XI.

Zakaj se potresi tako različno razširjajo?

Poprejšnje nam je pokazalo, da se potresi iz svojega izvorišča kaj različno širijo, sedaj zelo enakomerno na vse strani, sedaj pa na jedno stran kaj daleč, na nasprotno pa skoro nič. Različno to širjenje potresnih valov se pač najbolj ravna po snovi ali tvorbi zemeljske skorje. Ko bi ta bila sestavljena tako enakomerno kakor voda ali morje, širilo bi se po njej valovanje tako redoma kakor po morji. A zemeljska skorja ni iz istovrstnih snovin, ampak iz kaj raznovrstnih, ki so še pogostoma kaj neredno zložene druga na drugo in druga poleg druge. Pretresa se lahko vsak

del zemeljske skorje, naj bode po večjem iz granita in (sljudovca ali iz vapnenca in peščenjaka, iz trahita in bazalta ali iz lapora (ruhljaka) in proda in mehke zemlje; a pri jednakej podzemeljskej sili se v središči potrese po tej različnej snovini uže kaj različno, še bolj različno se pa potres po njih dalje širi.

„Mehanična moč, pravi Fr. Hoffmann (II. 336) lahko potrese v obče vsa trda telesa ter jim podeluje postopno tresenje, a to postopanje se ravna po posebnosti in razporedbi njih delkov; jednako se ravna gibanje pri potresih po različnej tvorbi in sestavi zemeljske skorje. Po neprestano enakovrstnem skladu, katerega delki se trdno držé drug drugéga, širi se gibanje enakomerno kakor valovi na površji potresene vode. Kjer pa je kamenje razklano v plošče ali se po njem vrsté skladi in razpoke ali kjer so pogorja ustvarjena iz rahlega in neredno mešanega kamenja, mora se ono redno gibanje preminjati na kaj različne načine. Iz tega tudi sledi, da pri obširnih potresih morajo njih učinki na različnih mestih zemeljskega površja biti kaj različni.“

Da velika pogorja, zlasti visoka pragorja, kaj očitno vplivajo na širjenje potresov, omenili smo pri Kalabrijskem, ki je prek gorovja izgubil skoro vso svojo moč. Še očitneje se je to pokazalo v Južnej Ameriki; kjer potresi ob Velikem oceanu in ob Karaibskem morji pogostoma vse pokončavajo (Valdivia, Lima, Callao in Riobamba, Kumana in Karakas), a le redkoma, da skoro nikdar ne prekoračijo ondotnjih prvotvornih gorá. Jednako je dokazal Palassou, da tudi v Pirenejih potresi navadno držé poleg pogorij, in sicer najbolj pogostoma na južnej strani, redkoma se dogajajo po notranjih straneh ali pa poleg severnega pobočja. Jednak vpliv je prirodoznanec Gray pokazal pri angleških pogorjih, drugi pa pri Alpah in Skandinavskih gorah. Ta vpliv najbrž ne izvira iz naličja in mogočne visočine, temveč iz posebne sestave pogorja, zlasti pa iz tega, da njih mogočno ohrodje nepretrgano drži v velike globočine zemeljske skorje in da so poleg njih vznožja najbrž potegnene podzemeljske razpoke, ki neprestano skupnost zemeljske skorje bolj ali menj razdirajo.

Francoski prirodoznanec A. Perrey je skušal dokazati, da tudi velike doline vplivajo na mer širjenja raznih potresov. Pokazal je namreč, da se v dolih ob Donavi, Rodanu in Renu potresi širijo v mer dolske osi. Drugi so mu oporekali ter poudarjali, da se mer širjenja potresov pač ni ravnala po dolu, temveč po pogorjih, ki one dele oklepajo.

XII.

Notranji deli zemeljske skorje se drugače potresajo nego vnanji.

Tudi se notranji deli zemeljske skorje vse drugače pretresajo nego vnanji ali površnji; različno se tudi tresenje po njih širi. Na bistveno to razliko je pokazal že francoski fizik Gay-Lussac. Ker površnji deli niso pokriti z drugo snovino, v katero bi tresenje prehajalo, skušali se bodo odkrojiti od daljne plasti in se v mer giba pognati. Res da se to večinoma ne bode zgodilo, ko hitro je površnja tvarina zemeljske skorje z notranjo ali globokejšo v neprestanej in trdnej zvezi, kajti kaj močen bi moral biti pretres, da bi razdril to skupnost. Koder so pa površnji deli le kot plasti ali lupine zložene ali naslonjene na kamenito ohrodje, koder niso z globokejšimi deli v skupno celoto trdno zvezani, razdere le nekoliko močen potres nagloma rahlo zvezo, ter pouzročuje gibanje in učinke, ki se pri notranjih delih nikdar ne dogajajo. Površnej plasti se bode godilo, kakor prvej krogli v dolgej vrsti, če zadnjo suneš, ali primerneje, gibati se bode skušala, kakor pesek na steklenastej plošči, na katero si udaril. Notranje dele zemeljske skorje močen potres le potrese, a površnje dele in stavbe na njih lahko popolnoma pokonča, in sicer razsaja na površji tem huje, čim rahljeje leže površnje plasti na trdnem notranjem ohrodji.

S tem so hoteli nekateri tudi pojasniti, da časih v rudnikih še zapazili niso potresa, ki so ga na površji kaj očitno čutili. Imenitni ločbar in fizik Berzelius poroča, da rudarji v globokih rudnikih Persberških, Bisperških in Falunskih niso zapazili potresa, ki je 24. novembra 1823. pretresal površnjo zemljo. Isto je bilo v globokih premognikih mej Mülheimom in Unno leta 1828: rudarji v jamah tudi niso čutili najmanjšega tresenja. In to prikazen, da se potresi v globokih vodnjakih, rudnikih in prerovih ali le malo čutijo ali pa nič, so po raznih krajih sveta pogostoma zapazovali. Tako tudi pri zadnjem Zagrebškem potresu 9. novembra. Rudarski voditelj Radimski v Wiesu na Štajerskem (pri Ivnici) je poročil, da so v Brunu in Schöneggu le tisti rudarji čutili potres, ki so v malo globokih jamah (do 30 metrov pod površino) delali; v globokejših jamah ga niso zapazili. Rudarji 28 do 30 metrov pod površjem so čutili gibanje zemlje in slišali pokanje krep; vsi so se prestrašili misleč, da se bo

jama podrla, ter so hoteli bežati iz nje. Drugi rudarji v ondotnjih jamah so delali 60 do 120 metrov globoko pod površjem, a ti potresa še zasledili niso. To prikazen kakor vsako jeduako si lahko pojasnujemo tudi s tem, da se je tresenje ondu širilo le v površnjih plastéh zemeljske skorje; to je tem verjetneje, ker so imenovani rudniki uže kaj daleč od potresnega središča.

Ono različno širjenje gibanja po različnih delih zemeljske skorje pojasnuje, zakaj so učinki jednega in istega potresa na skupnem trdnem skalovji dosta menj pogublji nego na rahlej in mehkej zemlji. Rahla tla, naj bodo uže iz raznih plastij redkega kamenja, ali pa iz rahlega peska, grušča in rahle prsti, pokrivajo kot odeja notranjo trdno zemeljsko skorjo ter se pri močnih potresih lahko popolnoma vzdigujejo in premikajo. Najhuje se rahle plasti pretresajo ondu, kjer niso preveč debele ali kjer se jednostransko končujejo. Spallanzani poroča o potresu od leta 1783. Pokončal je posebno oni del mesta Mesine, ki je ob morji stal na naplavljeni zemlji, dosta menj pa je poškodoval više, na granitnej podlagi stoječe oddelke mesta. Tako so se pri potresu leta 1692. v Kingstonu na Jamajki v globočino pogreznile vse hiše na bregu, ostale so le hiše na živej skali zidane. Po John Davyu se po Jonskih otocih (Zefalonija, Santa Maura in Zant) potresi najhuje čutijo na ilovnatih in laporjevih tleh. Bistroumni angleški zdravnik Skarpe, ki je preživel Lizbonski potres, poročal je o njegovih različnih učinkih. Po njem so ostale vse hiše na bazaltu in hipuritnem vapnenci, bolj ali menj poškodovane so bile vse stavbe na trdnejših tretjaških plastéh, a podrla in razrušila so se vsa poslopja na mehkih in rahlih laporjevih tleh. Geologična meja mej tretjaškimi plastmi in hipuritnim vapnencem in bazaltom je tudi ločila porušeni del mesta od samo pretresenega. Isto poroča isti sanovidec o okolici Lizbonskej. Selo Saccaven na tretjaških plasteh je močno trpelo, vasi Queluz in Odivellas na bazaltu zidani pa nista bili nič poškodovani. Poleg Angleža Hamiltona je o Kalabrijskem potresu kaj na drobno poročal francoski prirodoznanec Dolomieu. Aspromontske gore iz gnajsa in granita so se tako močno tresle, kakor da bi sedaj se vzdigavale, sedaj pa upadale, a vender so stavbe po njih razmerno malo trpele, ker so se z gorami navpično gibale. Strahovito pa je potres pokončal bližnjo ravnino, katere tla delajo razmerno rahle plasti iz debelega peščenjaka, proda in gline. Najhuje je bilo ravno ob meji, o katerej se mehkejšje tretjaške plasti neposredno dotikajo granita. Darwin

poroča o potresu, ki je 20. februarja 1835. hudo pokončal vse zahodno obrežje Južne Amerike. Pri čilskem mestu Conception stoji otok Kvirikvina iz popolnoma trdnega celotnega skalovja. A močni potresni sunki so na navpičnej poti iz globočine na površino pri vsakej plasti zadeli na upor, le na površnej ne ter so to površnje skalovje razbili in razdrobili, kakor bi jih bili s smodnikom razstrelili.

XIII.

Potresi po obširnih nižavah.

Pri drugej priliki smo uže omenili, da se nekatere velikanske nižave, n. pr. severna nemška, poljska in ruska planjava kaj redkoma močno pretresajo, če prav njih vršnje plasti iz same rahle in mehke tvarine (iz bolj ali menj debelega proda, peska, sipe in gline) sezajo v kaj velike globočine. Neki prejšnji odstavek je razkazoval zemljepisno razširjenost potresov; tam smo videli, kako se potresi pogostoma dogájajo le po nekajih pokrajinah, kako le nekatere zelo močno pretresajo, druge dežele pa le redkoma in slabo. Razen tega pa je omeniti še sledeče. Rahle in mehke plasti, ki po teh planjavah sezajo tako globoko v zemeljsko skorjo, ovirajo tresenje ter mu jemljejo prvotno moč. Prvotna sila je le redkoma tolika, da bi iz velike globočine pretresla h kratu vse sklade ali plasti. Pri širjenji tresenja se pa rahle in mehke plasti udajajo pretresujočej sili in je tako slabšajo, da se nazadnje brez sledu izgubi. Ko bi pa po teh planjavah trdno kamenito ohrodje globoko pod mogočnimi rahlimi in mehкими plastmi jedenkrat zelo močno pretresla posebno velika podzemeljska sila, širilo bi se močno tresenje tudi do površine ter bi todi jednako razsajalo in pokončavalo, kakor se je to uže večkrat godilo po velikanskej planjavi ob Misisipiji.

(Dalje prihodnjič.)

Na meseci.

Spisal Ivan Šubic.

enda ga ni človeka, ki bi še nikdar ne bil udal se poeziji mesečne noči, in tudi tebe, dragi bralec, so uže gotovo kedaj prevzeli vtisi, ki jih vzbuja tiha jasna noč v naših prsih. Bledi mesec je plaval nad teboj, ter te obsipal s svojimi milobnimi

žarki; okolo tebe pa je neka nepopisna harmonija razlita bila po spečih dolih in hribovjih. In tedaj je tudi tvojo dušo objela ta sladka harmonija. Čuti, ki se ne dajo izraziti, zašli so ti v srce, in spomini davno uže minulih dnij so se ti jeli vzbujati v prsih. Kar si kedaj doživel tužnega in veselega, stopilo je tisto noč zopet pred tvoje oči; gorjé, ki je počivalo uže skoro pozabljeno v tvojej duši, vzdignilo se je z dvojno silo izpod spominov, ki so je bili porastli. In tedaj se ti je jelo počasi srce topiti, ter mehki, nepoznani glasovi so se jeli oglašati v njem. Morebiti si ravno poprej v veselej družbi, pri polnih kupicah, smijal se tistim črnoglednim ljudem, ki vidijo povsodi tisočerne bolečine človeštva, povsod le solze in jok, ter si hotel v svesti cvetoče svoje dobe objeti in poljubiti ves ta lepi svet — sedaj, v mesečnej noči, prevzeli so te nehoté čuti onega svetobolja, ter ti polnili gineno dušo . . .

A napósled se ti je pač vrinila misel, se li tudi gori nahajajo kaka bitja, ki so nam podobna, se li tudi mej njimi, Bog zna kako nepopisne čase dolgo uže, vrsté sovrašstvo in ljubezen, bol in veselje, kakor tu na našej zemlji . . .

Dragi bralec, s to mislijo so se uže davno bavili in temu se pač ni čuditi. Mesec je nam najbližje svetovno telo in njegova mirna, čarobna luč vpliva mnogo globokeje do naših src, kakor rezka solnčna luč, ki s svojim bleskom kmalu utruji oči in se jim ne more priljubiti ter sezati do srca. —

Mesec spremlja samotnega popotnika po neznanj stezi in sveti mornarju čez nezmerne valove. Mladeniču polni koprnečo dušo s sladkimi čuti in poslušá njegove tožbe srčnih bolečin tako prijazno in nekako sočutno — in plava dalje! Sam Bog pa zna, kolikrat se mu ponavlja ta prizor pri jednem obhodu okrog zemlje, kolikrat čuje jedno noč v neštevilnih jeziki in varijantah tisto

„Bliedi mjesec, tebi tužim
Svoj na svietu tužan štan!“

— in vender gleda povsod jednako milo in potrpežljivo doli na ta čudni rod. Še celo tista množica pesnij, ki se kujejo z njegovo pomočjo in tudi njemu na čast, ne vzame mu njegove ljubezni do nas; pač mu „poetov m'javkanje in mačkov petje“ mnogo truda prizadeva, a ne spravi ga iz uma in ravnotežja, temveč v starej milobi in brez zamere prijadra drugo noč na obzorje. Kdo bi še dvomil, da ni on

pravi prijatelj Adamovih potomcev, da ne čuti ž njimi tuge in radosti!

A mesec ne vpliva samo na take poetične strune človeškega srca, ampak ima sploh veliko besedo v vsakdanjem življenju naše zemlje. Silno važen je prebivalcem morskih obal, ker jim prouzrokuje vseko in plimo (Ebbe und Fluth) morja. Od nekdaj mu pripisujejo pri vremenskih zadevah mnogostranski vpliv — in tedaj odločuje neposredno prospeli in rast vseh organskih stvari na zemlji. Vsak ve, koliko močij mu prisojajo do našega zdravja, telesnega dušnega — tu ne ravno vselej v laskavem pomenu. Nihče namreč ne sliši rad očitanja, da ga mesec — trka, naj menj pa oni, ki je v istini kaj v sorodu ž njim!

Ni se tedaj čuditi, da so se ukvarjali že stari narodi obilno z mesecem. Čestili so ga po božje in uredovali svoje privatne in državne sklepe po njegovih fazah. Mnogokrat bi bila imela svetovna zgodovina drug tek, ko bi ljudstva ne bila odločevala svojih činov po mesečnih menah. Da, že tedanji pesniki mu niso dali miru in delali so dobre in slabe verze o njem, prav kakor sedaj. V starih jeziki je ta naša sopremičnica navadno ženskega spola in tedaj je poet Agesiaanax opeval njen mili obraz, njena sladka usteca, krasne očke in celo ljubeznivi nosek, ki jej moli menda doli iz srede njenega kroga!

To je pač najlepši dokaz, da se fantazija starih pesnikov lahko meri z ono, s katero nas osrečujejo njihovi moderni kolegi!

In ostal je mesec do denašnjega dne priljubljena tvarina za razne spekulacije, ne samo pesniške, ampak tudi resne. Domišljija naša se je vedno rada vzdigovala v višje sfere, posebno pa v onej dobi znanosti, ko je bila navada vsako stvar obdajati s skrivnostnimi vprašanji in potem se najbolj s temi pečati; prava vednost stala je še le v drugej vrsti. Pred vsem je bilo vprašanje na dnevnem redu, če ima mesec svoje prebivalce ali ne. S čudovito jedinstvo so kmalu trdili, da ne more biti drugače, kajti noben pameten človek ne bo zahteval, da ima samo naša zemlja to prednost, biti domovje bitjem božje podobe. Stvarnik je ustvaril vse svetove, sklepali so, in osrečil jih je gotovo z organizmi. Naša zemlja mu pač ni toliko pri-rastla na srce, da bi zaradi nje opustošil ona nebrotna daljna telesa. Tedaj ima tudi mesec svoja živa bitja.

Kmalu so jeli te Mesečane ali Selenite opisovati s tako gorečo fantazijo, da so slednjič sami sebi verjeli, velika množica pa

se ve da za njimi. Posebno marljivi prijatelji Mesečanov so hoteli prav na tanko videti sve površje naše sopremičnice. Slikali so vernemu ljudstvu zelene mesečne gore z zlatim robovjem, mej katerim se pasó bele, zlatoroge čede; slavni Herschel je videl s svojim velikanskim teleskopom celo ljudi na meseci, ki so imeli tanke zlate peruti . . . se ve, sam o tej pravljici nič ni znal, skovali so jo drugi.

Pri vsem tem je bil vsak prepričan (če tudi ni prejšnjih zgodb do pičice verjel), da tam gori ne biva tako — vsaj po večini — prozaičen rod, kakor na zemlji. Na meseci mora vladati še prvotni raj in sreča njegovca. Tam pač ne poznajo tistih nebrojnih križev in nadlog, tiste zavisti in tistega brezozirnega boja za obstanek, kakor ga bore tu uže od nekđaj gospodarji zemlje. Tam se čuje le pobratimija in ljubezen — da, ljubezenj aksaj, družega si vender pameten človek ne more misliti na tihem, milem meseci. Tam obdaje vsa srca rajska harmonija in ljubezen jih spremlja od zgodnje mladosti do poznih let. Nihče ne piše tako porogljivo o tistej „petošolskej“ ljubezni, kakor na zemlji; tam je to čisto naraven čut, — tam živé jedino zato, da se ljubijo, od rojstva pa do groba!

Ko je bila ta reč jedenkrat dognana, je pač vprašanje, kaj počno ti srečni Selenitje, menda odveč. Brez dvoma to, kar povsod zaljubljeni reveži. Pišejo si pisma, polna večnih priseg, poklonov in pretiranja, po šest pol dolga, da morajo konečno dve marki pritisniti na mesečne postí, če je našej jednaka. Ali pa sedé pod zelenimi drevesi in si zró v srečne oči, pa nič ne govore, prav tako kakor je menda na zemlji navada. A ko je treba iti narazen, poljubujejo se in tožijo, kako hitro je dan minil — in vender je trajal, kakor bomo pozneje čuli, 354 naših ur! Pa kaj se hoče, zaljubljen svet je povsod jednak.

Da si ti zavidani Mesečani ne ubijajo glav s takim trudapolnim delom, kakor mi, je pač očitno. Stvarnik vender ni bil tako neusmiljen, da bi jim nalagal vsakdanje skrbi in vsakdanji trud. Vse dobe lahko brez dela in pota; mi bi dejali, da jim leté pečeni piščanci v usta! V sreči in ljubezni tekó jim tedaj brezskrbni dolgi dnevi!

A bodi dovolj teh fantastičnih pripovedk, katerim se danes posmehujemo; nekđaj so se bavili ž njimi tudi resni „učenjaki“ — se ve, da ne v svojo slavo!

Poleg prebivalcev mesečnih zanimalo je uže od nekđaj drugo vprašanje radovedni Adamov rod: Kako bi bilo moči, priti z

Mesečani v dotiko! Tu pa so morali kmalu priznati, da za zdaj še ne gre, in sicer v prvi vrsti zaradi neke stare trme našega planeta. Zemlja namreč ne da nič od sebe, kar je jedenkrat dobila v pest. Objame nas pri rojstvu in nas pritiska potem do groba na svoje prsi; in še tedaj terja zopet svoj prah nazaj! Kar je prišlo v njeno obližje, to drži z vso svojo ljubeznijo, z vso svojo silo!

Vsled te gravitacije (težnosti) zemlja ne pusti nobene stvar, da bi se oddaljila od nje in jej postala nezvesta — in menda se ne bode dala nikdar pregovoriti!

Z rojstnega planeta tedaj ne moremo nikakor proč. A ko bi se nam tudi posrečilo dospeti do družega sveta, takrat bi težnost nove domovine potegnila s tako močjo našo ladijo k sebi, da bi se pač razdrobila na tisoč in tisoč koscev, s krmarji vred!

In kako plovilo hočemo vzeti, ki bi nas privédlo skozi one brezračne kraje, ki se prično potem, ko je naše atmosfere konec? — in to je prav naglo. Osem milj visoko je zrak uže tako redek, da je oni v naših zračnih sesalnicah v primeri ž njim prava gosta zmes. Z balonom bi tedaj ne prišli daleč — kajti vsa pot je dolga 50 tisoč milj! Ko bi jadrati tjà s hitrostjo brzovlaka južne železnice, rabili bi čez tri sto dnij in morali bi peljati mnogo živeža, še več pa — zraka s seboj. Človek potrebuje za dihanje vsak dan okolo šest sto litrov (osem sto gramov) kislicea (Sauerstoff), ki plava v kacijh dve tisoči osem sto litrih navadnega zraka. A s to množico atmosfere bi nihče ne izhajal 24 ur — kajti človek izsope v tem času tudi jeden kilo ogljenčeve kisline (Kohlensäure), ki bi v malo urah zrak toliko onesažila, da ni več za dihanje. Zato mora imeti odrasten mož na dan vsaj 650 kubičnih metrov zraka; še le tedaj se izsopljena kislina ne pozna in ne dela škode zdravju.

Za vso pot, tjà in nazaj, rabila bi tedaj jedna osoba skoro štiri sto tisoč kubičnih metrov zraka, ki bi tehtal čez pol milijona kilogramov — ali več nego devet tisoč centov stare uteži!

In koliko bi trebalo posode! Ko bi ga naložili nestisnenea, napolnili bi ž njim skoro sedem milijonov veder . . .

No, ta prtljaga bi uže nekaj prostora potrebovala — in tedaj imamo še samo zrak; kje je pa živež? Gostilne ni nobene ob cesti in marsikak pošten Slovenec bi se uže zaradi tega dvakrat premislil, predno bi se vsedel v voz — tudi ko bi druge zapreke vse odstranjene bile!

Najhitreje bi še šlo na tak strmoglav način, kakor ga nam J. Verne opisuje v „Poti na mesec“ s tako divno fantazijo in s tolikimi dokazi, da se konečno tudi neolikanemu bralcu vsa stvar malo „amerikanska“ zdi . . . Top, ki so ga vlili genialni voditelji vožnje na mesec v Vernejeveji pripovedki, ni bil nič menj nego — devetsto čevljev dolg in navpično vlit v zemljo. Nabasali so ga s štiri sto tisoč funti strelnega bombaža (dynamita), tako da je nastalo šest milijard litrov gaza pod votlo kroglo. V njej so sedeli oni trije nevstrašeni možje, preskrbljeni z živezem in zrakom; šli so s tako silo iz žrela, da so preleteli v prvi sekundi najmanj tisoč metrov in dospeti bi imeli po računih v 97 urah na mesec. — In kak pok je nastal takrat, ko so sprožili! Tristo tisoč gledalcev je omedlelo in raztezajoči se plini napravili so vihar, ki je 20 milj v okrožji podiral hiše in ruval drevesa; na morji pa so valovi pogrezovali in požirali ladije . . .

Verne nadalje pripoveduje, da so svoj cilj zgrešili; se ve, tega njegovi Amerikanci ne pripoznajo, da bi bili slabo pomerili — čeravno bi bilo to prav lahko mogoče. Mala napaka izda veliko pri takej daljavi in pa mesec ima zelo nepravilno pot okolo zemlje, da ga je težko na „muho vzeti“. Ker leta okrog nas, z zemljo vred pa okolo solnca, tedaj pleše v serpentinah okrog svojega planeta in njegova pot je mnogo bolj podobna zavozljanej vrvici, nego poštenej cesti!

Vkljub tem nepremagljivim težavam človek vendar ni opustil svoje priljubljene misli o Mesečanih. Če ni mogoče priti tja gori — tako so modrovali — se pa vsaj kaj pomenimo ž njimi. To ne bo težko, kakor trdi nemšk navdušenec, ki je predlagal sledeče: — Mesečani so brez dvoma pametna bitja (če ne, potem je sploh ves trud zastonj!); vsak razumen človek pa zna nekaj matematike, tedaj ima vsak Mesečan začetne pojme o geometriji v malem prstu.

Naredimo torej na ogromnej ravnini velikansk trikot iz bliščečih ogledal, ki bi metali svitlobo na mesec; potem ga poderimo in nadomestimo z drugo znano figuro, postavim s Pitagorovim stavkom — —. Mesečani bodo zapazili te izpremembe na zemlji in takoj uganeli, da jih delajo umna bitja. Odgovorili bodo gotovo z enakimi sredstvi — in potem bo uže šlo; da imamo le začetek!

(Dalje prihodnjič.)

Pesni,

zložil

pokojni Vojteh Ullrich.

I.

Zadnja želja.

Oh, kakó sem sám na svéti —
 Sám ne môrem več živéti!
 Pôslji, Bog, srcé, da z máno
 Téžo nôsi, mênì dáno,
 V hípih túžnih me podstávi,
 V prsi ùp mi spét pripraví,
 Če brezùp se vánje vmésti
 Na življénja strmej césti;
 Da me dvigne, če opôšam,
 Trúden vseh močíj pogréšam;

Naučí me, káj zvestôba,
 Kaj lažníva je grdôba!
 Sréčna bódeva hodíla,
 Vse v ljubezni si delíla. —
 Véndér z róko milostívo
 Jédno prôšnujo, željo živo,
 Še izpólni: vzémi skúpno
 Žítje náma to brezúпно!
 Skúpno bíla sva trpína,
 Skúpno míni, bolečina!

II.

Nova ljubezen, nove bolésti.

Miri drôbne vrsté sem napisal,
 A v jézi jih zópet izbrísal.
 Izpráznil si rád bi srcé;
 Kakó lí? — Svetújte ljudjé!
 Čim bólje zajémam, tem več mi rodí;
 Če zánje ne vprášam, samó prekípí:
 Zatôrej ne vé, kaj počél bi!
 Rad kúpico čútov zajél bi,
 Ter nésel jih ljúbici v dár;
 A káj! Sáj si prédno stopíti ne úpam!
 Vse vé, a niso jej mar,
 Vse té bolečíne — če tudí obupam.
 Takó je z dekléti:
 Pod mánoj vè izbici spí,
 A nêče me k sébi sprejéti,
 Brezsréčna! še mênj míjverjéti,
 Da zánjo me srce bolí!

III.

Tiha ljubezen.

Pod jedno streho sva bivála
 In tebi sem prepeval slávo;
 A da te ljubim, nisi znála,
 Da polníš mi srcé in glávo.

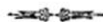
Zamaknen sem te večkrat gledal,
 Kaj to pomeni, nisi znála;
 Ničesar nisem ti povedal —
 Um sta in jezik se te bala!

IV.

Srcu.

áj bi védno tugoválo,
 Pústo môje tí srcé!
 Práznega strahú se bálo,
 Sréčnosti ne dálo v sé!

Enkrat vsáj mi bódi sréčno,
 Enkrat vsáj se mi radáj;
 A potém zaspí na véčno,
 V véčnem násmehu miráj!

Ljubica.

ežal na mrtvaškem odru
 V sobi temnej mlad je mož
 Sredi belih sveč hrlečih,
 Sredi lepih svežih rož.

Mrtveca od jutra v večer
 Hodijo ljudjé kropít,
 Vsi so prišli, samo nekdo
 Ni prišel tjà zanj molít.

Vsi so prišli, samo ljube,
 Ljube k njemu ni biló,
 Ljube mlade, ljube lepe,
 Ki jo ljubil je srčno.

Pa pred kočíco dekleta
 Drobne stikajo glavé,
 In skrivnostno šepetajo
 V úho si besede té:

„Vsi so prišli, vsi so prišli,
 Ga kropit in zanj molít,
 Samo ona, samo ona,
 Ni prišla se poslovít.

Saj sem rekla, saj sem rekla,
 Da je čisto brez srcá,
 Da za njega nič ne mara,
 Da za norca ga imá.“

V sobici ženíce sive
 Jagode prebírajo,
 Gibajóč čeljusti stare
 V vrata se ozirajo.

Vsakega motrèč pazljivo,
 Sive glave májejo,
 Mej seboj odduška srnej
 Bolečini dájejo:

„Glejte, glejte vsi so prišli,
 Cvetkove le ni biló,
 Kdo bi mislil, kdo bi mislil,
 Da brezsrčna je takó.

Kaj se hoče, kaj se hoče,
 Svet zapustil je Gospod;
 Brez vestí je, brez srcá je,
 Tak je zdaj ta mladi rod.“

Drugo jutro zgodaj zgodaj
 Zvon se tužno je glasíl —
 Kdo nocoj je neki zopet
 Sè zemljè se preselíl?

Hitro se izvé novica,
 Bliskoma po vasi gré:
 Cvetkova je preminula, —
 Póčilo jej je srcé.

Krilan.

Mešana gospôda.

Obraz iz vsakdanjega življenja.

Spisal dr. Janez Mencinger.

(Dalje.)

VIII.

Solnce se je pomikalo za hribe in vinovarski čednik je s pašnika prignal sred trga goved in drobnico vinovarskih tržanov. Ko je tako trg bil poln šundra in direndaja, spremlja mlad gospod iz stanovanja profesorja Justina proti hiši mazačke Justine tri ženske, dve po meščanski šegi oblečeni, jedno pa, kakor se nosijo Gorenjke okolo Ljubljane. Ko pride družba v vežo, hiti Sidonija po stopnicah naprej in napove materi prihod brhke kmetice, ki je menda uže zjutraj tukaj bila in mladega gospoda, ki je najbrž njen ženin. Mati se spomni, da je davi dobila križan tolar; naglo se pripravi, in Sidonija preskrbi, da se v čarobnem svetišči prijazna svitloba izpremeni v resnoben somoren somrak.

Stara Justina črno opravljena sedi za mizo v starem, visokem naslonjači in gleda skozi velike postarišne naočnike kakor črna sova v človeškej podobi. Pred njo bojzljivo stopi vitka gorenjska deklica okroglih živorudečih lic, vsa taka kakor tista, ki je davi imela čast poslušati Justinino modrost. Deklica se globoko prikloni, in seže celo po Justininej roki, kakor da bi jo poljubila, potem stopi nazaj na stran mladega gospoda, ki se je držal, kolikor mogoče ponižno in leseno.

Deklica izpregovori z mehkim tresočim glasom:

— Čestitljiva gospa! Priromala sem k Vam iz daljnih krajev. Vaše razodetje davi me je skoro uničilo, a čez malo časa povzdignilo do vrhunca veselja. Prišel je za menoj pravi ženin, katerega sem nekdaj ljubila, a skoro pozabila. Stara ljubezen se je devetkrat huje vnela. Hvala Vam, prisrčna hvala! Ne vem besedij

— Nikari, deklica, — take hvale nisem vredna. Povejte mi rajša, kaj Vas je zopet k meni privédlo?

— Čestitljiva gospa — bojim se jeze in sovraštva svoje obitelji, ker sem se tako hitro premislila. Prosim Vas, povejte, ali bo to imelo kaj slabih nasledkov?

Justina je zmešala kvarte, obračala jih, pokladala in prekladala in napósled izrekla neovržno sodbo :

„Jeza bo huda, pa razpihala se bo kakor smodnikov dim po strehu. Bodita stanovitna, premagala bosta vse ovire, ker so samo navidezne. Za Vama stojé prijatelji, ki veliko veljajo in premorejo.“

V tem se je Justina zmotila, kajti za njima sta stalj samo dve prijateljici, ki sta skozi steklene duri stranske sobe opazovali ta prizor.

Deklica nadaljuje: „Ko ste naju toliko potolažili, še prosiva krepkega blagoslova na pot k poroki.“

— Blagoslovov némam, odgovori starka. — Te dobosta pred altarjem. Ker pa vidim, da imata trdno zaupanje v mene, Vama naredim živi vozél nad rokama; to Vaju obvaruje vseh urokov in zlih pogledov na dan poroke, takrat ko so najbolj nevarni. — Justina se je kvišku spela, položila dekletovo roko v gospodovo, in s trakom črnorudečem vila je čudne zaveze in odveze. Gospodična pak obraz proč obrača in neravni boj bojuje z mišicami, ki v človeku smeh zbirajo. Ni se mogla vzdržati: zdrav glasen smeh se razsuje iz polnih ust.

Justina je skoro razbesnila. Segla je v kot po palico, pa ni je; divjala je proti prvim durim, pa zaklenene so, divjala proti drugim; tam pa vidi dve ženski, ki se na vse grlo smejeta. Počela je kričati: tatje, roparji, sleparji. Pomagajte, pomagajte! — Pa nikogar ni bilo na pomoč. Samo gospa Sidonija je pristopila iz druge sobe mater mirit. —

Poprej leseni gospod se tudi zravní in oživi, stopi pred starko in jej reče glasno a mirno: Pomirite se, gospa! Komedija je zdaj pri kraji. Angelika je želela, da Vas ujamemo v Vaše lastne mreže. To se je zgodilo, in zdaj dovolite, da se Vam predstavljám ženin Vaše hčere Angelike.

— Kaj, ženin! Goljuf, slepar! Pobéri se mi izpred očíj!

— Žena, počasi! Takih besedij kratko in malo ne trpim! Krotite jezik, da Vam ne bo kasneje pretežko! Doktor zdravilstva, Ivan Zeligoj, sem, in pošten človek. Ne poznate me še posebno, pa morali boste poznati me; in bolj koristno je za Vas, če ste prijazni proti meni. Da Vam le nekaj povem. Pred pol ure je bil pri Vas kmetski fant, ki je kupil zdravil ljudem in živini za drag denar. Tisti kmetski fant sem bil jaz, in v tistih zdravilih tiči za Vas kazen najmenj

treh mesecev zapora. Saj se razumeva, saj veste, da sem medicine doktor! Pa pustiva to. Denes sem samo prišel prosit roke Vaše hčerke, te zale Gorenjke, ki tukaj pred Vami stoji, in z menoj vred prosi.

Mati se molče skloni v naslonjač, in spusti nekaj jeznih pogledov v Angelikine oči. Ti jezni pogledi pa Angelike niso presunili. Ona z mirnim, krotkim glasom izpregovori: „Mati odpustite, da sem Vam to naredila. Vaše vedeževanje mora jedenkrat nehati, drugače se dostojno omožiti ne morem. Denes zjutraj ste deklico preslepili, da je skoro zblaznela. To je bilo preveč. Nocoj ste zato opeharili samo sebe. Nemogoče Vam je dalje prorokovati. Ko se bode zvedelo, da svoje lastne hčere pred Vami stoječe niste spoznali, morate izgubiti pri ljudeh vso vero. Tedaj pustite svoje kvarte in Kolomanove bukve, žive vozle in smrdljiva zdravila rajši z lepa, nego li po sili ali po kaznih. Glede moje možitve, pa prosim, mati, nikar ne branite. Privolite! Pomislite, da se prav za prav še upirati ne smete. Pred tremi tedni sem dvajseto leto dopolnila in Vi ste me dali po sodišči za polnoletno izreči. Takrat nisem vedela, čemu je to dobro. Zdaj se pa zavedam svoje svobode. — Tedaj, mati, privolite v mojo srečo!

— Le vzemita se, pa dote ne dobodeta ne krajcarja! — izpregovori mati po dolgem molčanju.

— Mati, odgovori doktor, jaz dote ne potrebujem. Imam hvala Bogu premoženja, in moja vednost tudi moža živi.

— Ne tako, reče vmes Angelika. Nečem biti možu nadležna, in živeti ob njegovih dohodkih. Doto želim jaz, in mati, tukaj je tudi bolje z lepo privoliti. Doktor Vogljanin je Sidoniji povedal in Sidonija meni, da smem primerno doto od Vas terjati po sodnjem poti; sodišče potlej odloči, koliko mi morate izplačati. Mati, tega pa vendar ne, da bi Vas lastna hčer tožila za doto. — Vidite mati, to je vse nastavljeno in osnovano. Zdaj Vam ne ostaje drugega, nego vse privoliti, potlej pa svoje kvarte, lončke, steklenčice razbiti in na gnobjišče pometati.

— Moj Bog, kaka reva sem! Gospod doktor, ne zamerite mi, da sem se tako raztogotila. Pa premislite tudi Vi! Ali res hočete v zakon vzeti dekle, ki se tako hudobno norčuje iz svoje prave matere? Dekle, ki roditeljev ne spoštuje, tudi moža na bode spoštovalo. Tak lep, bogat gospod, kakor ste Vi, lahko dobi stokrat boljšo nevesto.

— Ako je samo ta zadržek, ljuba mati, potem ste uže izrekli, da ste zadovoljni. Angelika me ljubi, in dokazano imam, da me popolnoma spoštuje. Nocojšnje burke sem pa najmenj na pol tudi jaz kriv.

— Pa vender malo počakajta, kar nocoj vender ne gresta k poroki! In kje se potlej mislite naseliti, gospod doktor?

— O tem boste odločili Vi in Angelika

Angelika mu besedo prestreže: Žena mora za možem iti, kamor jej ukaže. Ako mi moj ukaže, grem za njim v Bosno ali na severni pol. Samo prosim, da bi se tako uravnalo, da bi mogli ostati vsi vkup v Vinovaru.

— To se lahko zgodi, pristavi Zeligoj, in k materi obrnen. — Samo razumite, da sem doktor medicine, oster proti vsem neukim pomagačem, ki se vtikajo v zdravilstvo.

— Razumem — odgovorila je Justina. Tudi to se bode uravnalo precej jutri; in podala je Zeligaju roko.

Pozabil sem povedati, da je druga gledalka v stranskej sobi bila gospodična Filomena. Ona je molče občudovala Angeliko, da tako dobro posnema in nadaljuje njeno jutranjo vlogo. Ko je Justina Angeliko razkrila, šla je Filomena naglo domov. Saj je videla vse, kar je bilo njej treba. — Sidonija je potlej prisedla k materi, vzdignila pregrinjala pred okni, da je v sobo zopet prišla prijazna večerna svetloba in obrnila je govor na prijetno prihodnost Angelike in Zeligoja. Angelika je bila spet v živem smehu, Sidonija dobre volje; in mati, ko se je nagledala čednega, uljudnega Zeligoja, tudi ni mogla, odtegovati se občnej radosti. Samo kadar so njeni pogledi srečali poglede Angelikine, zažugala je mati s pestjo; pa vselej se je videlo, da le v šali.

IX.

Zadnji solnca poljubki so žarili vrhunce goram za Vinovarom, in krotke večerne sapice so šepetale v listji dreves in božale vroča lica Filomeni, ki je sama in zapuščena v svojej sobi slonela na oknu in zrla na mračno nebo in na redke večerne zvezde, ki hladno in brezčutno gledajo na človeško revo. Filomena je denes toliko prebila, da so njene dušne moči, nenavajene ganitve, skoro opešale. Želela si je pokoja, a nemirna duša se ni mogla znebiti vednega nekoristnega ponavljanja neprejetnih vtiskov. Osrmatitev, zavist, strah imela je vedno pred očmi.

„Zjutraj sem nepremišljeno zabredla k vedeževalki, in zvečer sem bila naprošena gledati, kako se oponaša moja slabost. Ta doktor Zeligoj, bil je nekdam tudi moj čistilec; bil bi zdaj morebiti moj ženin, ako bi nekdam ne bila preošabna. Njegova mati je neolikana mokařica; jaz pa sem mislila, da bi ne mogla prenašati tašče, ki ima predebele roke za gosposke rokavice. In tista nagajiva, hudomušna polukmetica Angelika je dobila Zeligoja za ženina, iznenada, kakor bi jej bil iz neba poslan. Kje so pa tisti moji čistilci, ki so mi ušesa glušili s hvalo in ljubeznivostjo? Mislila sem, da so moški, kakor žoge, s katerimi se otroci igrajo: bolj ko jih ob tla mečeš, više odskakujejo. Moji čistilci so tudi odskočili. Ni jih več! Izbirala sem, in zdaj sem sama izbirek. In Vogljanin, kak mož je, ravnega značaja in iskrenega srca, da mu nisem našla doglavnika! Kako blizu njegovega srca sem uže bila! Ločila naju je samo jedna beseda, katero bi bila izrekla iz srca rada. Kaj bo zdaj mislil, kaj storil? Zaničeval me bo, kadar zve, kar se več ne more prikriti in utajiti!“

Tako in jednako je Filomena premišljevala. Nesrečnih mislij jo pa odreši Vogljanin, ki stopi v sobo, ravno ko se je gospodična vsedla h klavirju. —

Vogljanin se je namreč o mraku domov pripeljal, in potem precej hitel k Filomeni, ne da bi bil prej dobil pismo, katero je profesor Justin Medvedu bil izročil. Medved je imel svoje muhe in mislil je: ako je v pismu kaj veselega, bode se lahko povedalo z besedo, saj ljudje v tem malem trgu niso daleč narazen; ako je pa notri kaj neprijetnega, čas je še jutri, da se zve. Ves svet ve, da sem časi malo pozabljiv — zato ne bo nič hudega.

Vogljanin je tedaj stal pred Filomeno vesel, da je dočakal večer, ki mu toliko prijetnega obeta, in pozdravil je gospodično z vso neprisiljeno ljubeznivostjo. Gospodična poprej prepadena in razjokana, ohrabri se, kolikor mogoče in odgovarja s prisiljeno hladnostjo:

— Veseli me, da Vas spet vidim čez dolgo časa. A denes Vas nisem pričakovala. Ali Vam niso ata poročili, da sem nekaj naboglena?

— Srečen sem, da nisem dobil takega poročila. Zdam sem tukaj, in bili bi Vi neusmiljeni, ako me takoj zavračate, in bil bi jaz oduren, ako bi Vas precej ubogal. Kje so pa gospod profesor?

— Ata Vas čakajo pri Kruljavej žabi. Zavoljo mojega glavobola so večerjico prenesli h Kruljavej žabi. Oprostite, gospod doktor!

— Draga gospodična! Dogovor je dogovor in se mora strogo zvršiti. Vaš glavobol nema pravice; in jaz bom terjal odškodovanja, ker izgubim lep večer, ki se nikdar ne bode povrnil. Dovolite gospodična, da dvomim o resnosti Vašega glavobola.

— Gospod doktor, ne šalili bi se z menoj, ako bi vedeli, kaj sem denes uže prebila!

— Vender ne pozna se Vam, da bi bili količkaj izpremenjeni.

— Saj niste zdravnik, gospod doktor, verjemite mi rajši.

— Denes pak je prišel prav spreten zdravnik v trg. Obljubil mi je, da se z menoj popelje. Pa ni mogel čakati do večera, in rekel mi je, da mora tudi Vas obiskati. Ali je bil uže pri Vas doktor Zeligoj?

— Mudil se je nekoliko časa.

— Kaj ne, premalo časa? On mi je pravil, da Vas je nekdaj imel jako v čislih. Vaš album ima tudi dve fotografiji od njega. Smem pogledati, ali je še tako lep, kakor pred tremi leti?

Rekši seže Vogljanin po znanem albumu na mizici, in najde na starem mestu Zeligojevi podobi. Lep mož je, govori Vogljanin dalje, in ni se izpremenil. Kaj ne, obudil je v Vas prijetne spómine, vredne majhnega glavobola?

— Ne morem tajiti, da sem ga časi rada videla zraven sebe, posebno na plesišči. S tem je pa tudi vse povedano, reče Filomena poluglasno. —

Vogljanin je v tem dalje preobračal liste po albumu in naletel na prazen prostor in sicer na tistega, kjer je do davi bila vdeta njegova podoba. Ostro pogleda Filomeni v oči; ona pak obledi, ko Vogljanin izpregovori z zategnenim glasom: Ni še vse povedano. Ta album tudi nekaj molcé odkriva.

Plaho povzdigne Filomena rosne oči k Vogljaninu, kakor bi zbirala besede. Pa predno izpregovori, stopi njena dekla v sobo, položi pred gospodično zavoj poprej Angeliki posojene obleke in jej v roko stisne pisemce s pristavkom, da naj gospodična pismo precej prebere. Filomena pisemce na stran položi. Vogljanin opomni, da naj se nikar ne da motiti. Filomena pak spreleti vrstice pisma z nemirnim očesom, ter poprime besedo:

— Da Vaše podobe ni na pravem mestu, je sam slučaj. Nekaj sem z njo namenila, ker je jutri Vaš god.

— Gospodična, Vam ni prirojeno licemerstvo. Izdal Vas je ravnokar Vaš obraz, in sicer dvakrat zaporedoma. Vašega nocojšnjega vedenja ne morem prav razumeti. Bil sem proti Vam vedno iskren. Vse svoje misli in srčne predale sem razkril pred Vami. Tudi Vi ne morete zakrivati svojega srca, kolikor bi želeli. Povejte brez ovinkov, kar Vam srce obtežuje. Recite naravnost, da me ne marate, da me sovražite, in pretrpel bom brez zamere.

Morebiti pa to-le pisemce pove, kar je Vam pretežko izpregovoriti?

— Reči bi smela, gospod doktor, da ste predrzni, in reči moram, da ste neusmiljeni. Ko bi vedeli, kako težko mi je molčati, kako težko govoriti, ne stavili bi mi meča na srce. Nate pisemce in berite!

Vogljanin bere: „Draga prijateljica! Hvala Vam za pomoč. Z Zeligojem je vse v redu. Kar se je davi godilo, vedo dozdej samo tri osebe: jaz, ki bom molčala, mati, ki so jim usta zavezana in Vi. Prosim, molčite tudi Vi. Želi Vam jednako srečo, kakor jo sama uživa, in Vas poljubljuje Angelika.“ —

— Filomena nadaljuje: Kaj ne, to so Vam hieroglifi, ki v Vas samo sumnjo obujajo. Vsa sem zbegana in prepadena, vendar Vam hočem razjasniti tudi te hierogliffe, da, ako se denes razideva, ločim se od Vas z mirno čisto vestjo.

Filomeni stopi zopet kri v lica; pobesi glavico, nekaj trenutkov pomišljuje, kakor bi se obotavljala govoriti, in potlej z nekako strastno naglostjo pove vse, kar je denes neprijetnega videla in slišala. In ko je končala svojo nam uže znano povest, mirno in udano je povzdignila rosne oči k Vogljaninu rekoč: „Izpovedala sem se vsega, kar sem na srci imela, da me boste nemara zasmehovali; ponižala sem se pred Vami, da me boste nemara zaničevali. Pa naj se zgodi, kar hoče, licemerstva očitali mi ne boste nikoli.“ —

Vogljanin pak se je zamaknil v Filomenine oči, kakor bi se mu bilo nebo odprlo. Kratka vprašanja, kratki zamolkli odgovori, in obsijala ja je radost, ki jo v vsej globokosti more uživati samo blago čisto srce, radost, ki jo tisti, komur je rojena, more samo jedenkrat čutiti, a nikoli ne more pozabiti.

Konec kratkega pogovora je bil, da bo jutri Vogljanin z očetom govoril resno besedo. — Vogljanin vzame klobuk, in Filomena mu sveti. Pri sobnih durih se primeri, da Vogljanin s svojo glavo pride

prav blizu jasnega obrazka brezglavobolne Filomene. Ni se mogel vzdržati in pritisnil je gorek poljubek na Filomenina usta.

Prepozno se Filomena umakne, rekoč: Tega ni v pogodbi, to je ukradeno.

Vogljanin jo zavrne: Bom pa nazaj dal! in hoče gospodični drug poljubek privoščiti, kar se mu ročno posreči, akoravno se gospodična brani: To je predrzno, kaj bi ata rekli, ko bi Te tako videli.

V tem hipu se čuje mošk glas: Sem uže videl! — Filomena vzklikne, sveča jej pade iz svečnika, in tema zakrije različno mimiko treh obrazov.

— Prosim Vas, izpregovori profesor Justin ozbiljno, da se ravnate po listu, katerega sem Vam denes pisal. Lahko noč, gospod doktor! —

Profesor stopi nečakaje odgovora v sobo za Filomeno. Vogljanin pa tava po tamnih stopnjicah proti vežnim vratom in na prosti zrak.

Čez pol ure po tem je vladal mir in spanec po vsem Vinovaru.

(Konec prihodnjič.)

Ivan Ž. V. Popovič,

slovénsk pisatelj.

Spisal Lovro Žváb.

(Dalje.)

Po smrti Popovičevi so bila v rokopisu ostala ta njega dela:

1) Excerpta ex Adami Bohorizh libro, in-scripto: „Arcticae horulae succisivae etc.“ Witebergae 1584 in 8°. Crisis. — To je océna Bohoričeve slóvnice, ter nekakšno tak je bil náslov tega Popovičevega rokopisa. Wurzbach v svojem slóvniku „Biographisches Lexikon“ se žáli, da ne vé, če je bila kedaj ta kritika natisnena, ali če je ostala v rokopisu. Ali Wurzbach je v dvojbi zató, ker menda tega stvóra ní mogel razločiti od Popovičeve rokopisne kritike o Markovi slóvnici, zaradi česar on te póljednje rés nikder niti ne oménja. Zmešala ga je namreč Pohlinova zeló skodrcána latinščina, ki jo nahajaš v knjigi „Bibliotheca Carnioliae“ na 43. str., kder se ta océna Bohoričeve slóvnice ne imenuje takó, kakor sem jo tukaj ugibáje imenoval jaz, nego Pohlin jo samovoljno ter podsméšljivo zóve: „Excerpta ex *futili libello*, qui

in Saxonia aliquot Imperialibus emitur, si occurrat. Rara avis! sic inscripto: Arcticae horulae subeisivae etc. Adami Wochorizh (sic!). Witebergae 1684,*) in 8°. Crisis." (Pobirki iz *(plihkè knjižice, katera se zelo dragó kupuje v Sasih, ako jo je še dobiti, kajti redka ptica je, ter zóve se: „Arcticae horulae itd.“*) Vidimo, da Pohlin o Bohoričevi slóvnici govori jako prezirljivo, a ne zato, ker je bila Popoviču priljubljena (Lieblingsbuch), kakor méni Šafařík (Geschichte der südslawischen Literatur I. na 55. str.), kajti Šafařík sam v istej knjigi na 23. str. pripoveduje, da je Popovič ostro sodil o Pohlinovi in o Bohoričevi slóvnici, katera je lažnivemu črno-rizcu le za tega delj bila trn v peti, ker on, kakor je znano, v svojej „grammatiki“ ní bil nikder žugnoj besedice niti o njej, da-si je védel zánjo, niti o slóvnici otca Hipolita, hotèč, naj bi učeni svét verjél, da je stóprav on Slovenom prvi sestavil slóvnico, a pred njím da ní bilo še nikoli nobene! Misil si je, da mu nikdar ne pride nihče na sléd! Kakó se tak neumec ne bi srdil na Popoviča, katerega je uže tudi za océno „kraynske grammatike“ črtíl, in kateri je s tem svojim rokopisom namerjal zopet mej ljúdi spraviti ime stare, a Marku sovražene knjige, ki bi jo on bil najrajši razdrapál do zadnjega vlakencà, samó da je mogel! Kakor smo videli poprej, da je Pohlin izkušal Bohoričevi slóvnici vzeti nekoliko veljave s tem, kà jo je nalašč in lažnivo pomladil za celih 100 lét,**) jednako je kanil o tej prílíki i Popoviča po njega smrti zalazno udariti z lokávim oponašanjem, da se je ozbiljno ukvarjal s táko prazno slamo, kakeršna je

*) Otec Marko se tukaj nalašč debelo moti! Bohoričeva slóvnica je bila v dézel prišla tedaj in tam, kadar in kder sv. pismo Jurija Dalmatina, rekše, v Witenbergu 1584. léta.

**) Na 10. str. svojega spisa „Bibliotheca Carnioliae“ pri besedi „Bohoritsch, vulgo Bohorizh“, otec Marko to slóvnico navaja takó: „Arcticae horulae subcisivae etc. (vsega naslova ne ponavljam, a on ga ima, če tudi ní povsod na tanko prepisan) Witebergae. Anno MDCCLXXXIV (sic!) in 8°. — Dedicacione directa ad Illustrium Styriae, Carinthiae et Carnioliae Procerum filios, universamque equestris ordinis ingenuam juventutem. Datum Witebergae in Saxonia ipsis Calendis Januarii Anno CIOIXXXIV.“ — Prva létnica je zopet védoma lažniva in tukaj še bolj pomlajéna, rekše celih 200 lét, kakor bi hotel z njo motiti, da je Bohoričeva slóvnica prišla na svitlo 16 lét pozneje od njegove, ki je bila 1768. léta prvič natisnena v Ljubljani. Druga létnica je res prava, izvésto prepisana iz Bohoriča, namreč: 1584. Kakó je to? Ozbiljno zopet ní mogel verjéti, da je predgovor te slóvnice bil zgotovljen uže 1584. léta, a knjiga sama da se je natisnola vender stóprav 1784. léta! — Ne! Poslednje létnice mož le ní znal čitati, ker je zabelézena po staréjšem običaji!

Bohoričeva plihkà knjižica, ki ní vredna, da bi o njej kdo zinol! Hotel je s tem dokazati, da ta učeni mrmrač ní mogel imeti toliko književnega razuma, kolikor so mu ga prisojali nekateri; kajti ako bi to bilo res, ne ubijal bi se bil z ničavim poslom. Črnozicec Marko plemeníte duše ní imel!

2) In grammaticam Vindicam edendam, id est: Vindidarum seu Vindorum australium cogitata et praeparata. — Evo priprav k slovénскеj slóvnici! (Marka Pohlina „Bibliotheca Carnioliae“ in Wurzbachov slóvník „Biographisches Lexikon.“) Ta rokopis je nekđaj iz Pohlínovih rok imel Vodník.

3) Specimen vocabularii Vindo-Carniolicum. — Evo slovénскеga slóvníka, ali vsaj priprav k njemu! Tudi ta rokopis je nekđaj iz Pohlínovih rok imel Vodník, a zdaj ga hrani Ljubljanska knjižnica. Ne vé se, če je cěl, ali je kaj od njega izgubljeno. Oménja ga Markova knjiga „Bibliotheca Carnioliae“ in Wurzbachov slóvník „Biographisches Lexikon.“

4) Universale glossarium, ad quod exiguntur voces, probaene sint, an corruptae. („Bibliotheca Carnioliae“ in „Biographisches Lexikon.“)

5) Crisis über die kraynerische Grammatik des P. Marcus Augustin. Discalceat. — To je kritika Pohlínove slóvnice. Na čelo tega rokopisa je Popovič bil postavil ^{recilo:} „nihil unquam egregii tentatur, cujus primus conatus calumniis non impetatur.“ (Nikoli se nič izvrstnega ne začénja, da ne bi prve izkušnje napadali s podtikanjem.) Wurzbachov slóvník „Biographisches Lexikon“ o tem rokopisu molčí, ter povedali smo v číslu 1), zakáj; a „Bibliotheca Carnioliae“ govori o njem, ali Pohlínu je bil zeló neprijeten, ter slišali smo poprej, kakó se je zánj maščeval. Tudi g. profesor Marn v XIV. létniku svojega „Jezičnika“ (1876. léta) o tej Popovičevi océni Markove slóvnice pripoveduje na 31. stráni, od koder je to na 68. stran svoje „Zgodovine slovenskega slovstva“ skróčeno prepisal i g. Julij pl. Kleinmayr.

6) Avstrijski idijotikon, zdaj hranjen v c. kr. dvornej knjižnici na Dunaji.*) — O tem délu molčita i Markova „Bibliotheca Carnioliae“ i Wurzbachov slóvník „Biographisches Lexikon.“ Gospod I. Navratil je uže 1853. léta bil v „Novicah“ na 115. str. razglasil

*) Primeri 238. in 302. stran „Ljublj. Zvona“.

Ivana Ž. V. Popoviča žitje, katero je pozneje le nekaj malega popravljenno dál 1865. léta v „Miklošičevo slovénsko berilo za 8. gimnazijski razred“ na 134. strani.*) V „Noviškem“ spisu g. Navratil opomina, da ní Popovič 1763. léta umrl na Dunaji, kakor je učil Šafařík v svojej knjizi „Geschichte der slavischen Sprache und Literatur“ na 285. strani, ter kakor i Matija Majar za njím pripoveduje v „Drobtinica“ 1849. léta na 207. str. A posebno tehtno je to, kà g. Navratil v svojih vseh tréh poprej imenovanih spisih govori,**) da je zložil Popovič izvrsten „slóvník“ narečja avstrijskega in (slóvník?) pravopisa nemškega, ter da oba rokopisa hrani c. kr. dvorna knjižnica na Dunaji. — „Slóvník“ (?) nemškega pravopisa je drugače po vse neznán; zato sem jaz v nemalih tiskah bil na 367. str. „Ljublj. Zvona“, kder nekakó za g. Navratilom pripovedujem, da je Popovič ostavil slóvník (idijotikon) avstrijskega narečja in „delo“ o nemškem pravopisu. Ali ní to dvoje samó jedno ter isto, namreč idijotikon? Gospoda I. Navratila bi uljudno poprosil, ker je on v to najpripravnejši, naj blagovoli v c. kr. dvornej knjižnici na tánko zvedeti, in ali méni s pismom ali po novínah obče oznaniti, kakó je ta stvar, da bi se trdneje, ter ako je možno, do konca ustanovilo, koliko izmej Popovičevih rokopisov, tu ter tam naštevanih, in kateri se ondukaj res nahajajo; kajti vidimo, da to še do zdaj ní takó dognано, kakor je naš učeni rojak zaslužil.

7) Symmetria de dialectis germanicis, o čemer zopet molčita i Marko Pohlin i Wurzbach. — To so posámični listki v nekacih trojih platnícáh (cahier), a listi niso nikder sešiti, nego prosto ležé, časi le z olovénko pisani, ter niti čisel némajó po svojih stranícáh, kakor je treba. Samó v prvih platnícáh, v katerih je 386 četrtnih listov, nahaja se jezikoslovna zbirka o (nemškem) narečji raznih krajev; ostale dvoje platníce hrane v sebi le zabelézke o nemškem pravopisu. Taka je ta rokopisna ostalina bila oktobra méseca 1839. léta v c. kr. dvornej knjižnici na Dunaji, ter napisano je imela na sebi 9541. novo čísló, a 354. staro čísló. (Schmeller-Frommann, Bayerisches Wörterbuch I. na XIII. strani). Vredno bi bilo i to pogledati, ako se v c. kr. dvornej knjižnici na Dunaji še nahaja.

*) Rečeno berilo je gosp. I. Navratil v drugej, nekoliko predelanej izdaji natísnoł zopet letos. (Na Dunaju. Založil Karol Graeser. 1881.) — V róko mi je prišlo stóprav mej tiskanjem tega sestavka.

**) V novej izdaji „Miklošičevega berila za 8. gimn. razred“ na 114. str.

8) Neko besedoznansko (etimološko) delo, katero je morda imelo v sebi mnogo lepih mislij, ker ga je Popovič pológoma spisoval štirideseti lét in pred smrtjo bil izročil slavnemu Denisu, a ta ga ní potem nikoli dal na svítlo. (Letopis Matice slovenske 1879. léta na 115. str.) Tudi o tem oba molčita, otec Marko in Wurzbach.

9) Botanski spisi in botanske zbirke. Popovič jih je bil pred smrtjo izročil botanskemu vrtu Dunajskemu „auf dem Rennweg“; ali kakor je dejál g. Jaquin, tedanji nadzornik tega vrta, zméteno je bilo vse také zeló, da ní kazalo v nikakeršno rabo. (Letopis Matice slovenske 1879. léta na 115. str.) Otec Marko in Wurzbach ní o tem ničesar ne vesta.

Fran Gräffer v svoje zbirke, imenovane „Kleine Wiener Memoiren“, II. zvezku, na Dunaji 1845. léta natisnenem, od 82. do 84. straní opisuje posebneža Spana, nekdanjega učitelja grškemu in latinškemu jeziku na Dunaji, ter na 84. str. pripoveduje zeló zanimljivo stvar, namreč da je Span bil prijatelj učenemu Popoviču (Poppowitsch), od katerega je mnogo rokopisov imel, in to v matici (viele Original-Manuscripte.) O Spanovih književnih proizvodih govóri tudi Wurzbachov „Biographisches Lexikon“ v XXXVI. zvezku na 56. str. i. d., kder nahajamo iz Gräfferja prepisano i to, kar smo poprej dejáli o Popovičevih rokopisih, danih rečenemu učitelju. Kde so zdaj ti rokopisi? Morebiti je Span več ali menj iz njih upotrebil v katero svojo knjigo? Dal je namreč, kakor nam pripoveduje baš Wurzbach, na svítlo izmej drugih spisov tudi: Orthographisch-etymologisches Taschenwörterbuch der deutschen Sprache. Wien 1819, 12°. Takó so se učenega Popoviča dragocéni rokopisi nam na kvaru to pogubili to poskrili in tudi uníčili, da zatorej svét ne bode vseh úže nikoli zopet videl.

Zeló zanimljivo je i óno, kar o njih Julij Maksimilijan Schottky (Slezák) v novinah „(Wiener) Jahrbücher der Literatur“ v 4. zvezku (1818. l.), in to v dokladi, zvanej „Anzeige-Blatt,“ piše na 33. stráni, kder je citati: „nesreča posebne vrste je s Popovičevimi rokopisi gospodarila po njega smrti. Njih usodo hočem s kratkimi besedami poročiti, kakor sem jo slišal od gospoda Brinka, učenega ravnatelja, kateri to stvar najbolje more povedati. Popovič je bil nekoliko dnij pred smrtjo k sebi poklical Brinka, tedanjega učitelja v Teréznicí (Theresianum), ter mu povéril vse rokopise, proseč, da bi jih kakó dal natisnoti. Sukali so se do malega samó okolo jezika, rastlínstva,

prirodoznanstva, rudništva itd. Mej njimi so bili razdélki, imenovani „Austriacum“, „Styriacum“, „Carinthiacum“, rekše, razprave in slóvniki o (nemškem) narečji avstrijskem, štirskem in koroškem. Vrhú tega je Popovič bil spisal debelo knjigo, zvezano v tólikšno dolžavo in širokost, kolikeršno ima pòla papirja, ter vánjo dejál dodatke in poprave h Gesnerjevemu slóvníku latinskega jezika.*) Ta zvezek in še druge rokopise je Brink spravil potlej v neko dvorano (Saal), misléč, da nje ključ hrani samó on; a žal, pokazalo se je drugače! Zopet je namreč nekaj lét pozneje (nach einigen Jahren) gledat prišel teh rokopisov, ker so mu drugi različni posli branili, dati jih poprej na svítlo; a sledú ni tirú ní tamkaj úže našel za njimi! Iznosil jih je bil iz nje lekárnik ter vánje zavijal zdravila! Ostale jezikoslovne spise je potem Brink dal pijarístu Wasserthalu, lepopisnemu učitelju v Teréznici, svetujoč, naj te premnoge posamične listke najprvo prepíše, a pòtlej vse natisne. Prepisal jih je res, ali natisneni vender niso bili; kajti ves ta rokopis je učeni knjižničar van Swieten kupil c. kr. dvornej knjižnici na Dunaji. Tudi je Popoviču bilo zmaknenih úže pred smrtjo nekaj spisov o rastlinstvu, katerih nikoli zopet ní bilo na izpregled.“

Šafaříkovo délo „Geschichte der südslawischen Literatur“ I. na 23. stráni trdi, da je Vodník imel Popovičeve slovenske odlomke rokopisne o slóvnici in slóvníku, a da ní znano, kam so izginoli. Za njím i gospod I. Navratil, Popovičovo žitje opisujóč, najprvo v „Novicah“ 1853. léta na 115. stráni ter potlej tudi v „slovenskem berilu za 8. gimn. razred“ na 135. stráni**) pripoveduje, da je štirski učenják zdeloval slovensko slóvnico ter pozneje bilo nekoliko tega rokopisa Vodníku prišlo v roko. Póslednji je g. profesor Marn, ki v XIV. létniku svojega „Jezičnika“ (1876. léta) na 31. stráni sploh govóri, da je Vodník bil nekaj Popovičevih rokopisov dóbil. — O tej priliki bodi ob kratkem rečeno samó to: Ljubljanska knjižnica, kolikor do zdaj morem jaz védeti, iz Vodníkove ostalíne hrani le nekaj Popovičevih priprav k slovenskemu slóvníku; družega néma ničesar. Ali Vodník je res imel tudi rokopis Popovičeve slóvnice, katere se je držal mej zdelovanjem nemško-slovenskega slóvnika, o čemer govóré úže novine „Laibacher Wochenblatt“ 1806. l. v XXV-XXVI. číslu.

(Dalje prihodnjič.)

*) Primeri 429. str. „Ljublj. Zvona.“

**) V novej izdaji na 112. stráni.

Zgodovina slovenskega slovstva.

Spisal in založil: Julij plem. Kleinmayr, c. kr. profesor v Kopru. 1881. Natisnila tiskarnica družbe sv. Mohora v Celovcu.

(Dalje.)

Gospod profesor S. Rutar v svojej oceni pevca Koseskega v „(Dunajskem) Zvonu“ 1879. léta na 291. str. drugo glavno dóbo tega pisatelja cépi zopet na dva manjša razdélka: a) od 1852. do 1868. léta; b) od 1868. léta dalje. On velí, da se Koseski v prvem razdélku te dóbe plazi še „ob tléh“, a potlej úže „po samih tléh“, ter da so njega póslednje pesni le „igračé“ brez nobene céne. — Vse to je res, ter g. Rutarja tenko premišljeni spis trebé pohvaliti in preporečiti vsacemu, kdor hoče Koseskega poznati, in še zlasti ónemu, kdor misli o njem pisati. G. Julij pl. Kleinmayr si je rečeno izvrstno delo malo ne podteknil pod úho, ne oziráje se nánje v „Zgodovini slovenskega slovstva“, ker ne išče resnice, in ker néma, kakor smo úže često videli, nikakeršne estetične presodbe.

Mogel bi kdo vprašati: če je Koseski res tak, to kakó li, da mu úže poprej niso ustavili rabe? Odgovor ní težák. Poprejšnja léta se za tega delj ní lahko moglo to stvoriti, ker je onđaj večini izmej Slovenov, in tudi možém, kateri so imeli novine v rokah, zdel se Koseski brez dvojbe največji pesnik svojih časov na zemlji: mojster pevcev! Zatorej ní bilo nikder glasíla, v katerem se je ta stvar dala brez okoliša povedati, ako tudi se je tu in tamkaj úže tedaj o njem takó sodilo, kakor je dostojen. Vender se je bil poleg vsega tega našel urednik slovenskih novin, ki se je predrznil resnico natisniti in s tem skočiti v opasnost, katera mu je izvéstno pretíla, kakor je sam dobro védel, čemur se tem bolj čudimo, ker oménjeni urednik ní bil nihče drug, nego li boječí, krotki Janežič, ter našel se je tudi pisatelj, ki je izpregovóril in čast slovenskega vkusa otél úže v tej dóbi, — mož, kateri onđaj še toliko ní znan bil, kolikor je zdaj slaven. Vreden je naše hvale. Ta mož je bil g. Stritar! On je 1868. léta v 1. dan aprila méseca v „Slovenskem Glasniku“ na 133. stráni in dalje o Koseskem pisal takšno resnico, kakeršne pred njim še nikoli nihče! „Novice“ so namreč bile nekoliko

poprej v dokladi prinesle Koseskega „Mazepo“, pripovedno pesen, preloženo iz Byrona. To priliko si je Stritar vzel, Koseskega malo tanje pregledati. A poslušajmo, kaj se je zgodilo potem! „Novice“ so takó v 15. dan aprila na 127. str. „tabor know nothingov“ (ničevédcev) imenovalle vse óne, kateri se niso hoteli Koseskemu uklanjati, a Stritarja poklicale na boj: naj sam izkusi preložiti le en odstavek te Byronove pesni! Oglasila se je nanj potlej v 8. dan maja še „Danica“ na 150. str. A kam se je zdaj Stritar obrnil? — Spisal je odgovor in pridejál mu Byronovega „Mazepo“ prvih 230 gránesov, na slovenski jezik preloženih iz angleščine, ter vse to poslal „Novicam“, katere niso natisnile ni odgovora ni priloge! Imel je potem Stritar samó še jeden pot nezagrajen: ta je bil „Slovenski Glasnik“. Zatorej njemu pošlje odgovor in svojo oceno o Koseskega „Mazepi“, ter jej pridene uže nad 280 gránesov iz rečene pesni Byronove. A zdaj zopet sirota⁴ Janežič ní védel, kam bi se dejál! Vender se je naposled še nekako dobro izmotal iz te zádrge. V „Slovenskem Glasniku“ je namreč od 222. strani dalje najprvo ponatisnil vse „Noviške“ in „Danične“ besede, ter za njimi takoj prostor dal Stritarjevemu odgovoru in prelogi v istem číslu svojih novin. Takó se je godilo še 1868. léta! Ali mí zdaj primérimo, kakó je prelagal Koseski, a kakó li Stritar! Le povedati je poprej, da je Koseski po svojem priljubljenem običaji Byronovo mero (četrvestópne jambe) zopet raztegnil v osmerogránésno, po pet jambovih stop imejóčo stanco vlaškega lica, a Stritar da se je držal Byronove mere, kakor je i dolžnost prelagatelju.

Koseski.

Je bilo dneva po pultavski bitvi,
Kjer Svenje kralja sreča zapustí,
Razdjana vsa po ostri bojni britvi
Na vseh platéh vojaštva množ leží;
Krepost in up v okrutní krvolitívi
Nezvesta kot ostale vse močí,
Topovje, konj⁴ki, peštvo, druge síle,
K zmagavnemu so caru prestopile.

Stritar.

Pri Poltavi je boj končan;
Bilá je Švedu sreča kríva.
Tik móža móž leží zaklán,
Za kralja zadnjié kri prelíva.
Ob ljudstva, slavo je glavár,
Oblasti klanjajo se novi,
Nezvestim zdaj gospod je car.

Kdo takoj ne vidi, katero je krajše, a vender mnogo lepše? O tej priliki je Stritar pokazal sijajno, koliko more! in to dejanje mu je treba zabeležiti v letopis naše književnosti, če tudi g. Julij pl. Kleinmayr molčí o njem! Vender je Stritarju ves trud bil zamán! Koseski je ostal mójster pevcev tudi po sedáj, kakor so gá imenovali poprej. Ali porodila se je polagoma nova doba, v katerej se ima laže kam pisati, ima kde govoriti svobodneje in brez bojazni, kakor velí komu razum in vest, a ne, kakor

hoté samó nekateri. Takó je prišla i na Koseskega zaslužena kazen po javnih glasilih, osobito zadnje čase, ter njega mrzkemu nasilju, stvorjenemu slovenščini, jeli so se moški glasovi krepko po robu staviti, kakor na pr. uže poprej imenovani g. Rutar v „(Dunajskem) Zvonu“. Od vseh stranij podprti steber Koseskega slave se je začel majati, in združčen je zagrmel na zémjlo v glasovitem občem zboru „Maticе slovenske“ v 14. dan aprila 1880. léta. Kar je bilo ondukaj govorjeno, vse je potlej svojim čitateljem prinesel i „Slovenski Narod“. Koseski se od sih dob cení samo toliko, kolikor je vreden, a draže ne. Trajalo je več desetolétij, predno je vender naposled priborjéna možnost, javno govoriti o njem resnico! Kakó sme o tacih stvareh molčati književna zgodovina? A g. Julij pl. Kleinmayr tudi o tem zopet molčí, kakor bi imel vodo v ustih.

V „Zgodovini slovenskega slovstva“ na 154. stráni čitamo znani Koseskega šestomer, nezmislno prepisan takó:

Jezik očistite peg, podajte gladko mu rujo. (nam. opilite.)

Gospod zgodovinec! kaj to govorite: „jezik očistite pé g, a namesto njih mu podajte ‚gladko‘ rājò“? — Od kar je déžél prišla gospoda Levca sloveča „Pravda o slovenskem šestomeru“ (v Ljubljani 1878. l.), vsi za njim hvalijo Koseskega šestomere, na pr. g. Rutar v „(Dunajskem) Zvonu“ 1879. l. na 292. stráni ter tudi g. Julij pl. Kleinmayr v svojem razslutem zmašilu na 155. stráni, kder našteva i on vse naše pisatelje, katerim je kedaj kak šestomer zdrsnil iz peresa. Koseskemu te zasluge ne moremo tajiti, ali mēni se zdi, kakor bi slovenskemu narečju ter sploh slovanščini taka raztegnena mera, da-si je slavna in stara, ne prijala, kakor ne izmej zdanjih evropskih jezikov nobenemu, ker se menj ali bolj protiví njih svojstvu. Če tudi imajo v tej meri zlasti Nemci izvrstne umotvore, vender ne verujem, da bi se pésniki v prihodnje hoteli z njo še mnogo báviti.

Na 156. stráni svoje „Zgodovine slovenskega slovstva“ nam g. Julij pl. Kleinmayr modrosto pripoveduje z učiteljske stolíce: „vsakdo mora priterditi, da so prevodi izverstnih umotvorov tujih narodov v domači jezik iz dvojnih ozirov koristni. Pervič, ker se na ta način jezik izobražuje, njegov besedovni zaklad bogati; drugič pa tudi, ker se narod seznaní s slovstvom drugih ljudstev, z njihovo mišljavo, njihovo omiko,“ — Est modus in rebus! Klasična dela, bodi si iz katerega koli jezika, dobro in gladko prelagati po slovenskem svojstvu, kdo bi tega ne hvalil! A

v tak posel je treba móž, kateri so se učili vrhu drugih stvaríj posebno tudi slovanščini! Vender ní pozabiti, da krepkim in zdravim narodom, duševno rastočim po naravnem póti, nikoli ne pride mej svojim razvijanjem na um, čepéti vedno za samim prelaganjem. Pri nas je to vse drugače. Mí ne moremo vzdihovati, da še zdaj ne bi dovolj prelagali! Učilniške in druge raznolične knjige, zakone ter góvore deželnih in državnih poslancev, telegrame in vsa raznovrstna oznanila po slovenskih novinah, prilépké po úličnih ogléh, obédne liste, napise po mestnih prodajálnicah itd. itd., — s kratka malo ne vsi in vse prelagamo „od zore do mraka, od mraka do dne“! A kakšni so nekateri ljudjé, kateri nam prelagajo, ter kakó delajo! Po svoje misliti smo se uže do konca odvadili, izpremenjeni v prelagáteljne klépetce! Res je, da Slovane s takim načinom seznanjamo z drugih narodov mišljénjem in slovstvom; — a kdo vpraša po slovanščini! Kultura je uže sama ob sebi meč, ki déva narode pod svojo oblast, in olikani jezik mogotnega soseda Nemca brez našega pospešila neprestano leze v govor vsacega slovenskega plemena, ter zasekúje tudi v sáme Ruse, ki so do malega vedno imeli gospodstvo v svojih rokah. Ako se to godí na zelenem lésu tega velikanskega carstva, kakó li se more goditi na slovenskem, toličko da na suhem parobku! Naj-si o nekaterih prílíkah na vse grlo vpijemo, da smo Slovéni, vender tega niti pisatelji naši ne vedé vsi, da je na zemlji tudi slovanška književnost! Znamo, da tisti naši rojaci, kateri živé ob vlaškej ali nemškej meji, podsméšljivo prezirajo ter malo ne sovražijo óne brate, ki so dalje od meje in za tega delj v svojej bitnosti menj izpremenjeni: mej svojo in teh omíko se jim zdí tolikšno brezno, da so oboji zdaj uže, kakor inoródniki drug družemu. Ne moremo se čúdití, kà je ob tacem razmerji tudi slovenski jezik takó oslábel, da s klobukom v roci in z veseljem v očéh vzprijemlje vsako tujko, a da čeméren obrača hrbet čistéj besedi slovanškej! Ali tej njega pogíbeli se naša knjiga nikakor ne stavi ozbiljno v bran. — Kakó v bran? Vedno ter povsod jo pospešuje, kar more! Koliko lepše in čistéje so pisali izbíríčni Metelkovci, nego li mnogo imenítih knjižnikov zdanje dóbe! A drugače ne more biti, ker tudi našim slútvto-izobražencem uže nič ní do slovanščine, katere ubogo malo znajo, niti je ne želé znati. Po kaj? Zdanja, mnogo lažja šega je, kakeršna je bila pred Kopitarjem, sukati besedo za besedo, stavek za stavkom po nemškem jezici, tudi kadar hočemo kaj svojega, nepreloženega pisati. Naš knjižnik zdanjih lét vzame v roko pero, in potem vselej najprvo pretchtava: kakó to stvar imenuje Nемец? — Ole!

Nemec velí: „Volksküche“; „Feuerwehr“, a mí porečemo: ljudska kúhinja; požarna straža (namesto: gasníki, gasílci ali gasítelji)! Komu je kaj do tega, če so taki nestvóri prečesto nezmisljeni ter smešni! Ljudska kúhinja po zdanjem slovenskem jezici neučenemu človeku znači le „fremde Küche“, kakor je tudi: ljudsko blagó vedno le isto, kar „fremdes Gut“; bolje bi se dejálo: ubožnih obédnica. Ker imata Nemcu rabeči tujki: Lakai (izreci: lakáj); Clavier (izreci: klavír) končnici: áj, vír, zatorej smo i Slovenci sklepali besedi: strežáj, glasovír z jednákima končnicama! Kaka smešnost, kak nezmisel je glasovír! Takó bi se dála tudi lončena písčal imenovati, ker iz nje jednako izvírajo glasovi. Ohranimo staro besedo: klavír in govorimo: sluga, a ne: strežáj! Nemec velí: im Freien, kadar misli reči, da je kaka stvar zunaj, a ne pod streho, ter naši izobraženi pisatelji vsi za njim, kakor samó iz jednega kljuna, ščebetájo: na prostem, da-si nihče ne bi takó rekel, če ni učen (?), ali če se ní tega nalezil iz blaženih novin, po katerih nam je zasejano uže toliko grdega nemčevanja, ker neuki ljudjé mislijo, da óni gospodje, kateri jih pišejo, Bog vé, kako znajo slovenski lepo misliti in velikonočno pisati! Namesto poprej oménjene popake bi se po starej slovensčini dejálo: na jasnem, a Dolenjec govóri: na planem, ter obče navadno je: pod milim nebom. Nemški trebé reči: „der Keller“, „das Viertel“, a ne: „die Keller“, „die Viertel“; za tega delj i Ljubljančani ter mej njimi tudi pisatelji z drugimi tacimi narodnjaki vred, ki časi zapojó: „domo: vina mili kraj“, slovenski golčé vedno le: „moj (namesto moja) klét“; „en četrť vina“, da-si nepopačeno kmetič povsod govóri samó: „prednja, zadnja četrť vóla“, a nikoli ne: prednji četrť! Evo, tí mož bistroumni! takó se „na ta način jezik izobrazuje, takó se njegov besedovni zaklad bogati“! Mnogo nemčevalnih pisateljev mej nami je vrednih, da bi jim za njih delo stanovito, z vrhom namérjeno plačo dajali srditeži, kateri želé, da bi od kraja do konca utonil slovenski jezik. Zatorej ne morem nikakor pristati na g. Julija pl. Kleinmayra zahvalno pesen, katero na 175. str. svojega spisa poje, „da se je (naša) proza zboljšala, jezik ogladil, opilil, očistil itd.“

Obilih poprav je potrebno tudi óno, kar g. Julij pl. Kleinmayr piše o Fr. Levstiku. Ní res, da je bil tajnik „Matice slovenske“ in urednik slovensko-nemškega slóvnika oboje ob enem, kakor je v „Zgodovini slovenskega slovstva“ čítati na 186. str.; kajti bil je prej v taj-

nika postavljen, in stoprav to službo v 11. dan maja 1865. léta izgubivši, vzprijel je bil slóvník v délo. Vrhu tega je vse na robe povedano, kar se dostaje „Triglava“, nemških, a Slovénom v obrambo 3. januarja 1865. léta ustanovljenih novin, katerih g. Julij pl. Kleinmayr ní imel nikoli v roci, kar je živ, ker na 286. in 192. str. uči, da sta jih uredovala Miroslav Vilhar in Fr. Levstik. Nikdar ne! Kadar so „Triglav“ na nóge spravljali, ní temu početu bilo hujšega nasprotnika v Ljubljani, nego li je baš Levstik bil zató, ker se mu je zdelo, da bi se z nemškim „Triglavom“ pot zgradil političnemu dnevniku slovenskemu, kate-rega tedaj še ní bilo, niti se je v Ljubljani mogel ustanoviti. Jedino to nasprotovanje bilo je Levstiku vzelo „Matično“ službo; kajti on je bil nje prvi tajnik, a ne Lesar, kakor velí „Zgodovina slovenskega slovstva“ na 194. strani. Vender je slovenski dnevnik potlej bil porožen, da-si stóprav 2. aprila 1868. léta, in to na štirski zemlji v Mariboru, od koder se je 1872. léta v 6. dan oktobra preselil v Ljubljano, kder zdaj uže v 14. létniku na svitlo hodi po imeni „Slovenski Narod“. Če Levstik zatorej ní „Triglava“ nikoli uredoval, to je vender pokojnemu Miroslavu Vilharju pomagal pred samim „Triglavom“ v déžel dajati druge politične slovenske novine, rekše, „Naprej“, katere so se trudile, kolikor so v ónem času mogle in znale, vedno lepo ter čisto pisati, kakor ne za njimi kesneje nobene druge. Vidimo, da niti „Napreja“ učeni g. Julij pl. Kleinmayr nikoli ní slišal imenovanega mej slovenskimi novinami, ker o njem v svojej knjigi ní besedice nikder žugníl, a vender je v Ljubljani izhajal vtorek in petek 1863. léta od 2. dne januarja do 29. dne septembra meseca. Potem so ga zadavile tiskóvne tožbe, s katerimi sta imela Vilhar in Levstik mnogo otépanja. Ljubljana je tedaj zvédela prvič, kake so tiskovne končne razprave. Ob kratkem naj povém, da je Levstiku bilo za njega spis „Kaj se nekterim zdí ravnopravnost“ prisojeno 3 mesece sedéža, a Vilharju za spis „Misli o sedanjih mednarodnih mejah“ (uredništvu poslan iz Korošcev) prisojeno le 6 tednov sedéža a 300 gld. platéža, utrganega mu od založníne (kavcije). Levstik je bil pozneje oproščen v Gradci in tudi na Dunaji; a Vilhar je v zaporu sedel in plačal. G. Julij pl. Kleinmayr ne vé taciéh stvari, ki so zabeležene tudi v samih „Novicah“ 1863. léta na 424. strani ter 1864. léta na 31. in 189. strani. Ali kakó hočemo to zahtevati od učenega pisatelja, kateremu je premalo znana i „Slovenska Taliija!“ Na pr. o igri „V Ljubljano jo dajmo“, ki je bila natisnena 1869. léta v rečene „Taliije“ 8. vezku, čitamo na 178. str. v „Zgodovini slovenskega slovstva“, da

jo je spisal dr. Fr. Celestin, če tudi je po resnici njen oča bil pokojni Josip Ogrinec, katerega je g. Julij pl. Kleinmayr potlačil v koš 207. strani svojega spisa, kder o njem vé samó to, da je bil gimn. učitelj v Vinkovcih in da je umrl 1879. léta. V oménjeni koš je z njim vred stlačenih, kakor stare cunje, še 13 drugih slovenskih pisateljev. Sploh ima g. Julij pl. Kleinmayr na mnogih stranéh take globoke koše!

Na 190. strani slišimo, da „naslédnikov Preširnovih glavni predstavljatelj (sic!) je nedvombeno (sic!) čislani pesnik Boris Miran“. — Stritarja ní v liričnih pesnih imenovati le Preširnovoga naslednika ali posnemáča! Puhlim glavam se taka sodba vriva samó zató, ker ne le v Preširnu, nego tudi v Stritarji, kateremu je vkus in razum branil, kreniti za Koseskim, povsod nahajamo „čistost in jasnost besede in oblike, umetnost, združeno s prirodnostjo,“ in kar teh lepih svojstev g. Julij še več našteva na rečenej strani. Kakor bi nespametno bilo, nemškim pisateljem, kateri so živeli ter še zdaj živé po Götheji in Schillerji, oponašati, da so Göthejevci in Schillerjevci samó zaradi tega, ker potem, od kar sta se bila mej svétom pokazala ta dva klásika, uže niso hoteli niti mogli pisati, kakor sta pisala stari Hans Sachs in Gottsched, — jednaka nezmislčnost bi tudi bila, Stritarja zvati Preširnovca *) samó za tega delj, ker niti on potem, od kar je bil Preširen zapél, nehče ter ne more kosmato in hripavo krokati, kakor sta nekđaj Répež in Knobelj! Kar narodu priborí čegar koli duševna moč, to bodi za njim vsega naroda svojína! Pri nas bi s Parnasa bilo treba pomesti vsa óna pévčeta, katerim je Preširen zamán ubiral strune. Žal, kà so metlé vredni malo ne vsi zldajni slovenski pesniki, posebno mlajši; vrlo redki so izímki, a vender jih je še nekaj, in to častnih.

(Dalje prihodnjič.)

*) Preširnovce je prav, a ne: Preširnovič!

Slovenski glasnik.

Slovensko slovetvo. — Mladi samotar. Povest. Spisal Krištof Šmid, poslovenil P. Adolf Mayr. V Ljubljani 1881, v 16^{ki}, 82 str. Tisk in založba J. Blaznikovih naslednikov. Z jedno podobo. Cena 15 kr. — V lepej slovenščini p. Adolf s to knjižico podaje slovenskej mladini zabavno-poučno berilo. Na prodaji jo ima katoliška bukvarna v Ljubljani.

Trojna božja pot s svetimi stopnjicami na Kranjskem. Uredil Anton Žlogar, duhoven ljubljanske škofije. Z dovoljenjem vis. častitega ljubljanskega škofijstva. V Ljubljani 1881, v malej 8^{ki}, 72 str. Založila katoliška bukvarna. Tisk J. Blaznikovih naslednikov. — Ta v mnogem oziru zanimljiva in v lepej slovenščini pisana knjiga obseza dva dela, prvi je zgodovinske, drugi pobožne vsebine. V prvem delu g. pisatelj z zgodovinskega stališča opisuje mnogim Slovincem priljubljene božje poti pri svetem Joštu poleg Kranja, pri Novej Štifti poleg Ribnice na Dolenjskem in na Žalostnej gori pri Mokronogu. Te zgodovinske črtice bode vsak prijatelj lepe naše domovine z veseljem prebiral. Drugi del obseza razne molitve in pesni. G. pisatelj . . . mislcit utile dulce! Cena knjigi je 30 kr. in prodaje jo katoliška bukvarna v Ljubljani.

Prestave najlepših himen sv. cerkve. II del. Poslovenil J. Bilec Ponatis iz „Zg. Danice“. Z višjim dovoljenjem. V Ljubljani 1881, v malej 8^{ki}, 66 str. Založil L. Jeran. Na prodaji v katoliškej bukvarni. Tisk J. Blaznikovih naslednikov. Cena 30 kr. Znani pesnik Bilec nam v tej knjižici priobčuje zbirko krasnih himen iz brevirja in misala v našem jeziku. Načelo, katero mu je pri prelaganji bilo vodilo, opisal je sam obširneje v uvodu in predgovoru k prvemu delu, ki je uže 1869. leta prišel na svitlo ter se tudi v kat. bukvarni prodaje po 25 kr.

Pravila za kmetsko posojilnico ljubljanske okolice. V Ljubljani 1881, v malej 8^{ki}, 11 str. Natisnila „Narodna tiskarna“. Založil osnovni odbor. Ta vzorna, na vse zakonite določbe opirajoča se pravila sestavil je g. državni poslanec dr. Jos. Vošnjak s tem namenom, da bi rabila v vzgled tudi drugim enakim posojilnicam, ki se snujejo po našej domovini.

Spisje v ljudski šoli. Četrtega popravljenega in po učnih črtežih vredjenega (sic!) natisa. Spisal Andrej Praprotnik. Velja vezano v platnem hrbtu 32 kr. V Ljubljani 1881, v malej 8^{ki}, 145 str. Založil ter prodaja M. Gerber, bukvoez. Natisnil R. Milic. Ta posebno praktično sestavljena in pregledno urejena knjiga ima tri dele: I. del obseza spisne vaje, II. del liste ali pisma in III. del opravilne liste in spise. Vsakemu delu je poleg potrebnega razlaganja pridejanih premnogo pojasnjujočih vzgledov in obrazcev. Knjiga bode dobro došla ljudskim in ponavljavnim šolam, učiteljiščem, a tudi priprostejšim rojakom našim, ki se hočejo sami izuriti v spiski.

Slavó (sic!) častitega in visoko spoštovanega gospoda kaplana Št. Miklauške škofije Jakoba Dolenca. V Ljubljani 1881, v malej 4^{ki}, 2 str. „Narodna tiskarna“. Po naivnej besedi tega „Slovesa“ sodil bi človek, da je je najbrž kakšna priprosta pobožna duša spisala ter č. g. Dolencu podvrгла.

Fr. Grbičeva „Slovanska Jeka“, katero smo v zadnji številki ob kratkem omenili, ima to vsebino: a) Četverospëve za moške glasove: 1. „Pred slovesom“, besede Iv. Resmanove; 2. „Ljubici pod oknom“, besede dr. Vošnjakove; 3. „Najlepšej“, besede V. Kurnikove; 4. „Ukazi“, besede Preširnov; 5. „Želja Slovenca na tujem“, besede V. Urbasove; 6. „Lahka noč“, besede Iv. Resmanove; 7. „Pod prozorom“, besede Iv. Zaharjeve, (hrvatsk tekst); 8. „Mila si mi“, besede I. Sundečičeve (hrvatsk tekst); 9. „Na lipici zelenej“, besede Iv. Resmanove; b) Četverospëve za ženske glasove: 10. „Slavčku“, besede Sl. Janžkove. 11. „Bčelar“ besede Fr. Cegnarjeve. c) Zbore: 12. „Na vysosti hvězdy sviti“, basen od Bol. Jablonskeho, pohrvatil M. Golović, (česk in hrvatsk tekst); 13. „Zdravljica“, besede Preširnov; 14. „Zdravljica“, besede dr. L. Tomanove; 15. „Kolo“, spjevao Gj. Kovačević, jako originalna in prav v narodnem duhu zložena skladba; 16. „Zagrebu“, spjevao Avg. Šenoa, majestetična, izvrstna skladba; 17. „Kdo měkkyjm je“, besede J. Nerude, jako efektna skladba; 18. „Dijaška“, besede E. Volčičeve, vrlo lepa skladba; 19. „Slovanski brod“, besede Grbičeve, veličastna skladba, katera mora dopasti, ako jo poje močan moški zbor.

To vam je lepo število prelepih kompozicij in želeli bi le, da bi naši rojaki prav obilo kupovali to zbirko, da najde naš neumorno delavni Grbič vsaj toliko podpirateljev, da se mu povrnejo stroški.

Cvetnik. Berilo za slovensko mladino. Uredil Anton Janežič. Četrty popravljeni natis oskrbel dr. Jakob Sket. Prvi del. V Celovci, 1881, v 8ki, 174 str. Natisnola in založila tiskarna družbe sv. Mohora. Cena?

Slovensko berilo za osmi gimnazijski razred. Izdal dr. Fr. Miklošič. Druga nekoliko predelana izdaja. Vredil (sic!) J. Navratil. Odo-brilo vis. c. kr. ministerstvo za bogočastje in uk. Na Dunaji 1881, v 8ki, 146 str. Založil Karol Graeser. V Brnu natisnola c. kr. dvorska tiskarna Fr. Winiker in Schickhardt. Velja vezano 72 kr.

Ker smo denes s prostorom v zadregi, hočemo v prihodnji številki o teh dveh na novo natisnenih berilih izpregovoriti nekoliko besed.

Slovenska Matica da letos četvero knjig na svetlo: 1. Letopis Matice slovenske za leto 1881. Uredil dr. Janez vitez Bleiweis-Trsteniški. Okolo neutrudljivo delajočega Nestorja so takoj zbrani imenitni pisatelji n. pr. prof. Hubad, prof. Šuman i. d. 2. Slovensko slovnico po Miklošičevej primerjalnej spisal Josip Šuman, c. kr. profesor akademiške gimnazije na Dunaji. „Mnogo je tudi matiçarjev,“ tako je govoril prof. Anton Raič v občnem zboru 27. aprila 1881., „ki niso zadovoljni z različnim jezikom, katerega vsak pisatelj po svoje suče; umestno bi bilo, da „Matica slovenska“, naša akademija, izdaje vse svoje knjige v jednoličnem slovenskem jeziku; da se pa ta jednoličnost doseže, naj se vsi rokopisi, predno gredó v tisek, priredijo po izvrstnej slovnici prof. Šumana, in Matičin odbor naj pri rokopisu nagrad za poslane mu članke pove to pisateljem. Zaradi tolike različne pisave, ki se nahaja dandenes v spisih slovenskih, smo posebno mi šolniki mnogokrat v zadregah, če dijakom kaj popravljamo, kar se ne ujema s pisavo tega ali onega časnika, na katero se dijaki sklicujejo.“ (Novice, 1881, štr. 167.) 3. Samotologijo človeka za učiteljska in višje šole. Spisal dr. Janez N. Woldrich, c. kr. profesor akademiške gimnazije

na Dunaji. Po četrtem nemškem natisu s 140 podobami, poslovenil dr. Maksimilijan Samec. — V predgovoru k četrtemu natisu piše profesor dr. Woldrich tako: „Pisatelj mora tukaj omenjati, da to vodilo se ve kot šolska knjiga je bilo in je namenjeno prazno mesto ne v znanstveni, ampak v pedagoški knjizevnosti izpolnovati, posebno ker pred njegovim izdanjem ni bilo za vzgled nobene take za šolo spisane in rabljive knjige. Ali ta drobna knjižica ni le na učiteljskih z vseh strani cenjena, in tudi po tujih deželah razširjena, temveč tudi v zdravniških časopisih je priznana. Tako hvali „Allgemeine Wiener medicinische Zeitung (I. XXII.) v natankejši sodbi pravo sestavo in priprosto in jasno besedo tega vodila ter je priporoča ne le za šolo, temveč tudi za vsako rodovino.“ Zatorej mislimo, da bode Matica s to knjigo vsem omikanim Slovincem v obče ustregla. 4. Geometrijo za učiteljska. Po Močnikovi sestavi L. Lavtar, c. k. profesor učiteljska v Mariboru. — Knjiga je tako urejena z ozirom na metodo in vsebino, kakor zahteva učni načrt učiteljskem. Podlaga jej je „Geometrie für Lehrerbildungsanstalten von Močnik.“ — Letopisa je natisnena čez polovico, slovnice uže 17 pol (obsežna bode 30 pol), somatologije pa prva pol; geometrijo so začeli 26. sept. staviti. Čestiti plačujoči člani Matice slovenske prejmejo za leto 1881 po troje knjig: Letopis, slovnico in somatologijo. Po velikih izgubah in mnogih neprijetnostih pri knjigah, katere je Matica dala na upanje, sklenil je občni zbor 27. aprila 1881 l., „da, kdor ne plača letnine, ne dobi Maticnih knjig.“ Tako je pri družbi sv. Mohora, tako tudi veleva §. 3. Maticnih pravil: „Kdor ne bi v redu plačeval in sicer ne vsaj v prvi polovici vsacega leta, kolikor je podpisal Matici podpore, tak se po odborovem sklepu sme izbrisati izmed družbenikov.“ Vse čestite člane in nove družbenike zatorej uljudno prosimo, naj nikar ne zabijo pristopiti in letnino poverjenikom izročiti, da bode mogoče „Imenik Maticnih udov“ po misli gori omenjenega sklepa in §. 3. dotičnih pravil urediti in knjige pošiljati. Fr. O—c.

Pokojni Vojteh Ullrich. „Ljubljanski Zvon“ čitateljem svojim denes podaje nekoliko pesnij do sedaj neznanega pesnika slovenskega, pokojnega Vojteha Ullricha, čigar prerano smrt je v svoji zadnji številki oglasil. Uže iz teh malih poskušanj bode vsak pravi znalec in prijatelj našega pesništva lahko sodil, kolika neizmerna izguba je slovenski narod z Ullrichovo smrtjo zadel. Koliko je obetal, koliko bi bil dovršil ta vrli mladenič! Da-si je moral, jedva 19. leto izpolnivši, vleči se v hladni grob, vendar je ostavil več zvezkov lepih pesnij in veliko tragedijo „Svetoje“, katera nam po nekaterih mestih kaže genijalnega pesnika. Res, da literarna ostalina Ullrichova osobito v tehničnem oziru ni vsa popolnoma dovršena. A pomišljati in v pošteve jemati nam je mladost pesnikovo. Gotovo bi bil pokojni pri svoji pridnosti in véstnosti svojega pesniškega duha proizvode še na vse strani predelaval ter še le tedaj z njimi stopil pred čitajoče občinstvo slovensko, kadar bi mu bil mogel podajati dovršene umotvore. Poroča se nam, da mati Ullrichova namerava v posebnej knjigi na svetlo dati izbrane pesni njegove.

Vojteh Ullrich se je rodil 30. aprila 1862. leta na Javorniku na Gorenjskem, kjer je bil oča njegov ravnatelj Zoisovim fužinam. Po svojega očeta smrti preseli se z materjo v Kranj, kjer je dovršil ljudsko šolo in malo gimnazijo

veliko gimnazijo obiskoval je v Ljubljani, kjer je 1880. leta prebil maturo. O velikih počitnicah začel je bolehati in ni mu bilo možno iti na vseučilišče. Bil je sicer v Gradcu vpisan za klasičnega jezikoslovca, a univerze ni videl. V postelji je študiral, da bi po Velikej noči v Gradcu prebil colloquium; poleg tega je pridno zlagal pesni — v hrvaškem jeziku. Tako do zadnjega priden in delaven ter vnet in navdušen za večno lepo poezijo umrl je 6. julija pri svojej ljubljenej materi v Kranju. Bodi mu časten spomin!

Spomenik Valentinu Mandelcu. Dovršen je spomenik, katerega je oskrbelo „Slovensko dramatično društvo“ Valentinu Mandelcu. Po krasnem načrtu domačega umetnika, g. slikarja Janeza Wolfa v Ljubljani, izdelal ga je te dni iz sežanskega kamena g. Čamrnik, ki 3. t. m. odide z njim v hrvaški Karlovec, da ga postavi na ondodnjem pokopališči. Ves spomenik ima visočine 2·61 m. ter v premeru spodaj 0·80 m., zgoraj 0·43 m. Na stojalu, iz treh kosov zloženem in 1·65 m. visokem, vzdiga se okrogel, zgoraj odlomljen in 0·96 m. visok steber, ki ima ta napis: „Slovenski pisatelj Valentin Mandelc, porojen v Kranju 16. februarja 1837., umrl kr. gimn. profesor v Karlovcu 12. maja 1872. leta. — Postavil hvaležni narod slovenski“. — Ljubljanski rodoljubi si spomenik lahko ogledajo te dni v delavnici g. Čamrnika.

Tudi Jurčičev spomenik bode v jednem tednu dovršen. Trije spodnji kameni so uže vzdani na konci Baumgartnovce kapele pri sv. Krištofu. Železna ograja, katero je posebno krasno izdelal g. Lovro Zelenec, bode gotovo najlepša, kar jih je videti na ljubljanskem pokopališči.

Dr. Janez Bleiweis je po pravilih reda železne krone III. vrste povzdignjen v viteški stan ter si je izvolil pridevek „vitez Trsteniški“. Znano je, da je bil pokojni oča dr. Bleiweisa rojen v Trsteniku nad Kranjem. Vitez Trsteniški je tretji pisatelj slovenski, ki je poleg dež. šolskega nadzornika Antona Klodiča viteza Sabladoskega in stotnika Andreja Koméla pl. Sočebdana, odlikovan s plemstvom.

Prof. Jos. Starè, znani pisatelj slovenski, imenovan je za ravnatelja malej gimnaziji v Belovaru. Sedaj je šest naših rojakov Slovencev ravnateljev hrvaškimi srednjimi šolam: Bradaška v Zagrebu, Mazek v Požegi, Lipež v Rakovci, Jelovešek v Oseku, Seneković v Gospiću in Starè v Belovaru.

Učiteljska zborovanja. V Ljubljani so 22. septembra zborovala tri društva slovenskih učiteljev, namreč: a) *Vdovsko učiteljsko društvo*, kateremu je namen podpirati učiteljske vdove in sirote. Društvo, osnovano 1860. leta, ima letos 64 družabnikov, 39.050 gld. imovine v državnih obligacijah in 1.506 gld. družega premoženja ter podpira 8 učiteljskih vdov in 25 sirot. Občni zbor je sklenil, da bode odslej društvo dajalo učiteljskim vdovam po 100 gld., učiteljskim sirotam, ki némajo očeta, po 25 gld. in učiteljskim sirotam brez očeta in matere po 50 gld. letne podpore. Predsednik društvu je dr. A. Jarc, tajnik in blagajnik M. Močnik. — b) *Slovensko učiteljsko društvo*, osnovano 1871. leta, kateremu je namera „d uševno podpirati slovensko ljudsko šolstvo“. Na občnem zboru, ki je drž. poslanca dr. Vošnjaka izvolil za častnega družabnika, govoril je učitelj g. Govekar „o dolžnosti narodnega učitelja do svojega naroda“ in g. Levičnik „o ponavljavnej šoli“; poleg tega so mnogoštevilno zbrani učitelji ukrepali, kako bi bilo možno

osnovati jedno samo osrednje glasilo slovenskim učiteljem, a o tej stvari niso nič konečno veljavnega ukrenili. Gotovo mora vsak rodoljub želeči, da bi se dosedanji trije listi „Učiteljski Tovariš“, „Popotnik“ in „Šola“ zjediniли v jeden sam krepak šolski list. Vender se nam zdi, da bode dosedanje pogájenje o tej stvari, ki se brez poklicanih faktorjev — urednikov in založnikov vsem trem listom — vrši po političnih novinah, ostalo brez vsega uspeha. Ako se vsi trije listi res želé spojiti, doženó naj to najprej sami mej seboj; ako se pa sami ne morejo, ali nečejo zjediniti, pokažejo naj jim skupno slovenski učitelji pravi pot ter združijo naj se okolo najstarejšega in tudi najboljšega dosedanjega šolskega lista „Učiteljskega Tovariša“. Ako nekaterim dosedanji pravec „Učit. Tovariša“ ni po godu, pomišljati jim je, da je „Učit. Tovariš“ uže večkrat povedal, da objavlja take spise, kakeršni se mu pošiljajo. Naj se ga tesno oklenejo vsi učitelji slovenski po vseh pokrajinah naše domovine, podpirajo naj ga pridno in vestno z naročili in spisi in poboljšal se bode tudi „Učiteljski Tovariš“. Popolnoma nedoumno nam pa je, zakaj se nekateri učitelji zadevajo ob Marnove živtopise slovenskih pisateljev, katere objavlja „Učit. Tovariš“. Te razprave imajo, izimši njih nepotrebno moralizovanje po nekaterih mestih, v slovenskem slovstvu stalno vrednost in „Učiteljski Tovariš“ zaradi njih stalno zaslugó. Žalostno je, da smo uže tako potujčeni in v domovinskih stvareh tako polovičarsko izobraženi, da se spotikamo, ako nam kdo opisuje slavne in za domovino zaslužne može in pisatelje naše! Slovensko učiteljsko društvo ima 93 družabnikov in v blagajnici 119 gld. 35 kr. gotovega denarja. Predsednik mu je g. Govekar, tajnik Močnik, blagajnik Tomšič. — c) „Narodna šola.“ Namera temu 1868. leta v Idriji osnovanemu in 1872. leta v Ljubljano preseljenemu društvu je, materijalno podpirati slovensko ljudsko šolo. Društvo je imelo 662 gld. 77 kr. dohodkov, a 486 gld. 24 kr. stroškov, ki so se porabili izključivo v nakup učnih pripomočkov ubogim učencem po ljudskih šolah. Imovine ima društvo 346 gld. 53 kr. Predsednik mu je F. Stegnar, tajnik in blagajnik M. Močnik.

Književno naznanilo. P. n. naročnikom šolske pomožne knjige „Prvi pouk“ naznanjam, da pride v kratkem na svitlo v tiskarni in založbi Kleinmayrja in F. Bamberga v Ljubljani. — Pri tej priliki si dovoljujem tudi priobčiti, da sem svojemu šolskemu blagu ceno znižal, in sicer prodajem slovenske Pisanke po 1.15 gld. (na debelo), Risanke (po 3 gld., manjšo obliko po 2 gld. 50 kr.), knjige: Domoslovje po 8 kr., Zgodovino po 10 kr., Zemljepis po 10 kr., 2. natis s podobami po 26 kr., Geometrijo po 24 kr., Malo fiziko po 23 kr. Gospodinjstvo po 30 kr., Prirodopis po 56 kr., Fiziko s kemijo po 60 kr.

Na Krškem.

Ivan Lapajne.

Knobljeve pesni. Kde so bile natisnene? V novinah „Laibacher Wochenblatt“ s 1806. l. v XXXIII.—XXXIV. číslu Knobljev vrstnik profesor Ivan Anton Župančič piše: „istega léta (1803.) je na svitlo prišlo v Kranji (a natisneno v Ljubljani) „Štiri pare kratko-časnih novih pesmi,

Od Paula Knobelna skovane,

Inu Krajncam za spomin dane.“

To prof. Župančič na nemški jezik prelaga tako: „vier Paar kurzweiliger neuer Lieder, vom Paul Knobel geschmiedet, und den Krainern (Krainburgern) zum Andenken gegeben.“

Iz tega vidimo, da so bile te razslute pesni res natisnene v Ljubljani (a ne v Kranji, kakor je čitati na njih naslovnej strani), ter da zgoraj beseda Kranjec ne znači „Krainger“, nego le „Krainburger“. A kedaj so bile natisnene? Same pripovedujejo, da 1801. léta, a J. A. Župančič piše, da 1803. léta. Katero je res, tega ne vém. Bog zna, če ni tudi letnica te knjižice nalašč napak zapisana, kakor je Kranjskega mesta „purgarjem“ na voljo izlagan kraj, kder je bila natisnena!

Knobljeve kosmatice se uže zelo redke. Ljubljanska knjižnica jih ima samo v 1. izvodu (eksemplaru), kateri je nekda bil Vodnikov; kajti na 2. stran prve platnice je ta pesnik sam zapisal znani svoj epigram:

Bukve jis Krajna
Polne . . . kajna:
Na pol nezdéliga,
Sledni ma celiga. —

Póslednja dva gránesa je Vodnik pozneje popravil také:

Nikar nezdéli ga
Pusti mu celiga!

Ve-li kdo kaj povedati o Knobljevem življenji?

L—k.

Jurija Dalmatina vse sv. pismo je 1584. léta ob novem letu prišlo na svetlo. Naša Ljubljanska knjižnica hrani tega sv. pisma 4 izvode (eksemplare); a na jednom, ki nosi knjižno znamenje: 10053. II. C. b., stoji z Dalmatinovo roko zapisano: „Rom. 8. Ist Gott für vns, wer mag wider vns sein? — Dem Edlen vnd Ehrnuēsten Christlichen Herren vnd Patron Georgen vom Rain zu Stermol, seinem günstigen, vnd gebietenden Herrn vnd Patron, verehret diese Bibl zum Newen Jar den 8. Januarij, Anno; 1584. M. Georgius Dalmatinus.“ Bohoričeva slovnica je prišla, kakor vse kaže, mej ljúdi istega dné, katerega Dalmatinovo sv. pismo, ker Bohorič na konci svojega predgovora vsem želi sreče k novemu létu, predno završuje tako: „V Vitenbergu na saskej zemlji v 1. dan januarja 1584. léta.“

L—k.

Fran Grbič, znani tenorist in skladatelj slovenski bode prihodnjo zimo pel pri poljskej operi v Lvovu.

Za česko narodno gledališče se je uže nabralo nad 900.000 gld. In vsak dan še dohaja obilo darov, tako da je opravičeno upanje, da bo kmalu jeden milijon goldinarjev nabranih. Iz pepela narodnega gledališča porodila se je nova slava českemu narodu. — V Ljubljani je 18. t. m. g. Ivan Hribar na korist českemu gledališču v ljubljanskej čitalnici pohvalno predaval o razvoji česke dramatike od najstarejših do najnovejših časov. To na vse strani zanimljivo slovstveno-zgodovinsko razpravo priobčil bode „Ljub. Zvon“ takoj po novem letu.

„*František Preširen*. Obraz života básničkého napsal Jan Penížek“ imenuje se lepo pisana razprava, katero so o našem pesniku nedavno priobčili praški „Kvety“ (str. 305—313, 424—433). A v ruskih novinah „Moskauer Deutsche Zeitung“ (l. 71—73) objavil je g. Ivan Naglić iz Zagreba o Preširnu in njega poezijah razpravo pod naslovom „Poetische Klänge vom Fusse des Triglav“.

„*Archiv für slavische Philologie*“. Pete knjige četrti zvezek tega imenitnega Jagičevega zbornika za slovansko jezikoslovje prišel je nedavno na

svitlo ter prinaša te zanimljive razprave: A. Leskien, die Praesensbildung des Slavischen und ihr Verhältniss zum Infinitivstamm; V. Jagić, die Umlauterscheinungen bei den Vocalen e, ê, ě in den slavischen Sprachen; V. Jagić, das altslovenische Evangelistarium Pop Sava's; Al Schachmatoff, zur Kritik der altrussischen Texte; A. Leskien, kritische Nachlese zum Text der altkroatischen Dichter; S. Matusiak, Volksthümliches aus dem Munde der Sandomierer Waldbewohner. Od strani 657. do 701. prinaša „Archiv“ korenito pisana literarna naznanila in kratke vesti o zanimljivih knjigah iz vseh slovstev slovanskih. Omenja tudi več slovenskih knjig in spisov, mej drugimi tudi jezikoslovne razprave o Stanislavu Škrabca, o katerem pravi Jagić, da je „ein feiner Beobachter der slovenischen Sprache“.

Na Zagrebškem vseučilišču v zimskem polletju 1881/82. bodo predavali:

G. prof. dr. Lav. Geitler: a) „O porieku glagolice i ćirilice sa palaeografskim vježbami;“ b) „Gramatiku litavsku“.

G. prof. Armin Pavić: a) „Historiju hrvatske literature;“ b) „Čitanje Hektorovića i Lučića. (Praktične vježbe s gg. slušatelj.)“

G. učitelj slav. jezika dr. Fr. J. Celestin: „Oblici ruskoga jezika uz čitanje pripovjesti Iv. Turgenjeva: Stránajna istorija.“

Matija Ban, znani dramatik hrvatski, dal je v posebnej knjigi na svitlo poprej v „Slovinci“ natisneno tragedijo „Marojica Kaboga“. Cena knjigi je 80 kr, a dobiva se v knjigarni D. Pretnerja v Dubrovniku. Čisti dohodek namenil je pisatelj spomeniku Gundulićevemu, katerega nameravajo dalmatinski rodoljubi slavnemu pesniku postaviti v Dubrovniku.

Ivan Sundečić, znani pesnik hrvatski in srbski, hoče na svitlo dati 16 tiskanih pol obsežno zbirko svojih pesni pod naslovom „Ljubav i Cvijeće“. Ako se oglasi vsaj 2000 naročnikov, tiskala se bode knjiga z latinico in ćirilico. Cena knjigi je tistim, ki takoj platijo, po 50 kr; tistim, ki se na knjigo samo naročajo, po 60 kr. Naročnino prejema pisatelj sam v Kotoru v Dalmaciji.

Narod hrvatski izgubil je zadnje tedne tri vrle rodoljube in odlične književnike svoje.

Umr je Zagrebu 30. avgusta ob 9. uri zvečer zaslužni pisatelj hrvatski Ladislav Mrazović, jedini sin znanega političnega prvoboritelja hrvatskega, v dveintridesetem letu svojega blagega življenja. Porojen 1849. leta v Zagrebu, kjer je dovršil gimnazijo, studiral je Mrazović pravoslovje v Pragi in na Dunaji ter po dovršenih juridičnih studijah vstopil za koncipista v Zagrebu pri deželnej vladi, katerej je bil zadnje čase tajnik. Poleg uradnega poslovanja bilo je njegovo delovanje namerjeno na to, da se v ljudstvu širi omika, povzdigne umetnost in književnost. Mrazović pisal je skoro v vse liste hrvatske poučne članke, kritike, pripovedi, črtice; osobito marljiv sodelavec bil je „Viencu“; mnogo njegovih člankov prinesel je „Obzor“; bil je znaten podpornik hrvatskemu gledališču, a skoro največja zasluga gre njemu za to, da se je preosnovala „Matica hrvatska“. Bil je vrl rodoljub, spreten književnik, ljubezniv prijatelj, blag značaj. Bodi mu hvaležen spomin tudi v našem narodu, mej katerim je imel iz svojih dijaških let mnogo osebnih znancev in prijateljev.

V Petrijevcih v Slavoniji umrl je dr. Jakob Užarević, min. tajnik in urednik hrvatskega in srbskega državnega zakonika na Dunaji. Užarević bil je

jeden glavnih delavcev za narodno probujenje iz dobe dra. Ljudevita Gaja. Bil je nekoliko časa urednik Gajevim „Narodnim Novinam“, a najznamenitejše književno delo njegovo je nemško-hrvatski slovar, katerega je izdal skupno z Ivanom Mažuranićem. Ta slovar ima še dandenes svojo ceno in vrednost.

18. septembra umrl je v Zagrebu znameniti šolnik in pisatelj hrvatski, šolski nadzornik Mijat Stojanović, porojen 1816. leta v Babinej Gredi v bivšej Vojnej krajini. Najznamenitejše delo njegovo so „Slike iz pučkoga života hrvatskoga naroda v Slavoniji i Srijemu“, katere je „Matica hrvatska“ nagradila iz Draškovićeve zaklade. Te slike in narodne pripovedke, pesni, poslovice, katere je St. vse svoje življenje vestno zbiral ter jih mnogo tudi na svitlo dal, imajo največjo ceno izmej vseh njegovih književnih del. Preložil je tudi znamenito Salzmannovo knjižico „Krebsbüchlein“ pod naslovom „Zablude uzgoja“ ter jo hrvatskim odnošajem tako primerno predelal, da se more imenovati izviren spis. Priobčil je poleg tega brezštevilo razprav pedagogičske vsebine po raznih novinah hrvatskih. „Mijat Stojanović bijaše visoka stasa i osbiljna, poštena lica, pravi tip starih krajišnika. U društvu ljudskom bijaše on uzor čovjeka u svakom pogledu: kao suprug, otac, drug i prijatelj. Pošten kao suho zlato, čedan i uljuden do poniznosti znao si je pribaviti sveobće štovanje“ — piše „Vienac“.

G. Baudouin de Courtenay, mej Slovenci dobro poznani učenjak, pride, kakor slišimo, prihodnje leto zopet mej Slovence. V tem času svojega odpusta skušal bo, ako mu ruska vlada dovoli „komandirovko“, urediti narodno blagó, nabrano v letih 1872. in 1873. po Gorenjskem, Goriškem in Beneškem. Želeti je, da temu učenemu gospodu, rojenjá Poljaku, tudi v prihodnje Slovenci pomorejo, kakor so storili l. 1872. in 1873. Kako čislan učenjak je ta gospod mej slavisti, kaže uže to, da ga je izvolil Jagić pri izdajanji in spisovanji novega „primerjajočega slovarja slovanskih jezikov“ za sodelavca pri slovenskem jeziku in njega narečjih. G. Baudouin, sedaj profesor na kazanjskej univerziteti, je o slovenskih narečjih izdal uže dve večji razpravi, jedno o rezijanščini in jedno o bohinjsko-posavskem govoru.

Zanimati utegnejo koga najnovejši njegovi spisi, kateri so ti-le:

1) Lani (1880.) spisal je v „filologičeskija zapiski“, izhajajoče v Voroneži, kritiko o Trstenjakovej knjigi „Slovansčina v romanščini“, o katerej ne govori nikakor pohvalno. — Tega istega leta priobčil je v istem listu tudi nekaj opomenj o A. Klodičevem spisu „o narečji beneških Slovencev“, katerega je bil natisnil tudi pokojni Sreznjevskij v svojem delu „Friuljskie Slavjane, Sankt-peterburg 1878.“ Drugih Slovincem nevažnih kritik nečemo omenjati.

2) Letos je spisal ta učenjak za jezikoslovce važno knjižico: „Někotorye otděly „sравnitel'noj grammatiki“ slovjanskijh jazykov. Ottryvki iz lekcij J. Baudouina-de-Courtenay, čitannych v 1880—81 ak. godn. — Varšava 1881. 8°, 80 + II. Poseben ponatis iz „Russkago filologičeskago věstnika.“ — V tem delu govori najpoprej o različnih slovanskih pismenostih, potem o splošnem značaji glasov v raznih jezikih slovanskih; dalje o tem, kako se ujemajo glasovi raznih slovanskih jezikov z dotičnimi znamenji v pismu. — Govor je dalje o izmčni glasov, o koherentih, homogenih, fonemih itd. — Cena knjigi je 60 kop. (1 M. 80 Pf. = 1.08 gl.). Dobiva se, kakor vse knjige tega

učenjaka, najlaže za Avstrijo pri F. A. Brockhausu v Lipskem, kakor tudi po drugih, toda Slovencem menj priročnih, ruskih mestih.

3) Druga knjiga, katero je g. Baudouin letos izdal in sicer meseca junija, slóve: „Podrobnaja programma lekcij J. Baudouina de Courtenay v 1877—1878 učebnom godu.“ Cěna 2 rub. 50 kop. (7 Mark = 4.20 gld.) Kazánj. 1881. 8°, IV + 320 + XV. — Ta knjiga je važna za vsakega učenca filologije, ker nahaja v njej na tanko zaznamenovane filološke knjige gledé jezikoslovja sploh in slovanske filologije posebe. G. Baudouin izdal je jednako delo uže l. 1878., o katerem g. Jagić v „Archivu“ káj pohvalno govori. Ta letošnji program, ki se je začel tiskati uže koncem 1878. l., ali se je vsled tiskarskih razmér zakesnil do letos, mnogo je popolnejši in obširnejši od prvega, izdanega v početku l. 1878.

Še neko drugo knjigo je letos izdal Baudouin, katere pa nismo videli. Naslov jej je: „Otttryvki iz lekcij po fonetiki i morfologii ruskago jazyka, čitannych v 1880—1881 ak. godu.“ Voronež, 1881. Cěna 75 kop. (2 M. 20 Pf. = 1.32 gld.) — Omeniti imamo še nekaj del mladega Poljaka, privatnega docenta na kazanjskej univerziteti in učenca g. Baudouina de Courtenay, N. V. Kruševskega, ki je izdal za fonologijo slovansko znamenito delo: „K voprosu o guně. Izsledovanie v oblasti staroslavjanskago vokalizma.“ Osobyj ottisk iz „ruskago filologičeskago věstnika“. Varšava 1881. 8°. II. + 110. Cěna 1 rub. — Jeden del te razprave izdal je g. Kruševski tudi v nemškem prevodu pod naslovom: „Ueber die Lautabwechslung.“ Von N. Kruzewski. Kasan 1881. —

Druga Slovencem bolj zanimiva knjiga Kruševskega je: „Zagovory kak vid ruskog narodnoj poezii“. Cěna 50 kop. — Zadnji čas je, da se tudi pri Slovencih zberó zagovori, kolikor se jih še nahaja mej narodom. Doklér jih némamo pred seboj, ne moremo, se vé da, govoriti o njih vrednosti. Znano nam je, da so jih bili pred leti goriški dijaki nekaj maloštevilnih izročili g. prof. Erjavcu. — Pri tej priliki opozorili bi naše rodoljube, ki se bavijo z nabiranjem narodnega blaga, naj zapisujejo pridno tudi kletvine, ki utegnejo biti časi na več stranij zanimive. Naš narod néma jih ravno malo, kakor je sploh znano.

K. Štr.

J. J. Kraszewski, slavni poljski romancier, izdal je koncem 1880. in tečajem 1881. leta več novih plodov svojega neizcrpivega duha. „Dwa bogi, dwie drogi“, povest iz sedanjega časa in „Pan z panow“, slike iz života; „Za dora“, povest iz konca 13. veka, dalje „Przygodg pana Marka Hinczy“, povest iz staroplemiškega života. Poljska kritika tudi v teh delih hvali nedosežno pero Kraszewskega.

Bosiljak Hrcегоvački. Zabavno poučni list za književnike i pouk. Tako se imenuje nov časopis, katerega hoče v zvezkih po dve poli obsežnih po dvakrat na mesec izdavat Fran Miličević v Mostaru. List bode tiskan z latinico in cirilico, cena za vse leto mu je 5 gld.

„LJUBLJANSKI ZVON“ stane vse leto 4 gld., pol leta 2 gld., četvrt leta 1 gld. Naročnina pošilja se upravnistvu v „Narodnej tiskarni“ v Ljubljani.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugova. — Za uredništvo odgovoren: Fr. Levce.

Tiska „Národna tiskarna“ v Ljubljani.

Zv. 10

Jurčičeva „Slovenska knjižnica“.

1. „Doktor Zober“, originalen slovensk roman. Spisal J. Jurčič.
Cena 60 kr.
2. „Kalifornske povesti“ od Bret Harte-a. Cena 50 kr.
3. „Tugomer“, tragedija v 5 dejanjih. Spisal J. Jurčič. Cena
60 kr.
4. „Na Žerinjah“, izviren roman. Spisal Janko Kersnik. Cena
60 kr.
5. „Župnik Wakefieldski“. Spisal Olivier Goldsmith. Iz angle-
ščine poslovenil Janez Jesenko. Cena 1 gld.
6. „Mej dvema stoloma“, izviren roman. Spisal J. Jurčič.
Cena 40 kr.
7. „Cvet in Sad“, izviren roman. Spisal J. Jurčič. Cena 80 kr.
8. „Zimski večeri“. Zbirka novelic. Spisal dr. Ivan Tavčar.
Cena 50 kr.

Te knjige dobivajo se pri ljubljanskih bukvarjih **Matiji Gerbarji**
in **Janezu Giontiniji** in razpošiljajo se na pisмено željo tudi proti
poštnemu povzetju.

